

TARTU ÜLIKOOL

Pärnu kolledž

Turismiosakond

Teele Meriste

**KOHALIKU KOGUKONNA ROLL JA
KAASAMISVÕIMALUSED SIHTKOHA
ARENDAMISEL MATSALU TURISMIPIIRKONNA
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Tatjana Koor, MSc

Pärnu 2017

Soovitan suunata kaitsmisele

(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud "...." a.

TÜ Pärnu kolledži turismiosakonna juhataja

Heli Müristaja

(osakonna juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Kogukonna roll ja kaasamise võimalused sihtkoha arendamisel maapiirkonnas	6
1.1. Turismisihtkoha arendamine maapiirkonnas	6
1.2. Kohaliku kogukonna roll ja kaasamine turismisihtkoha arendamisel	13
2. Kohaliku kogukonna osaluse ning kaasamise võimaluste uuring Matsalu turismipiirkonna arendamisel	20
2.1. Juhtumi ja uurimisprotsessi kirjeldus	20
2.2. Uuringu tulemuste analüüs	24
3. Järeldused ja ettepanekud	39
Kokkuvõte	47
Viidatud allikad	50
Lisad	56
Lisa 1. Matsalu turismipiirkonna kaart	56
Lisa 2. Intervjuu küsimused	57
<i>Summary</i>	60

SISSEJUHATUS

Turismi arendamine piirkonnas toob kohalikule kogukonnale kaasa nii majanduslikke, sotsiaal-kultuurilisi kui ka keskkonnavalaseid muutusi. Seega on kogukonna kaasamine ning toetamine vajalik sihtkoha jätkusuutlikkuse tagamiseks. Kogukonna mõistmine on vajalik minimeerimaks turismi negatiivset mõju ning maksimeerimaks saadavat kasu, mis omakorda toetab kogukonna arengut ning hõlbustab toetava hoiaku loomist turismi suhtes. (Stylidis, Biran, Sit ja Szivas, 2014, lk 260)

Park, Nunkoo ja Yoon (2015, lk 112-113) lisavad, et turismi kasvuga võib kaasneda ka negatiivne mõju kohalikule kogukonnale. Mitmed uuringud on näidanud, et turismi jätkusuutlikkuse tagamiseks on vaja negatiivset mõju leevendada ning tagada kogukonna toetus. Sellest tulenevalt on kirjutatud teadustöid uurimaks kogukonna suhtumist turismi arendamisse (nt Andereck ja Nyaupane, 2011; Hunt ja Stronza, 2014; Ramkis-soon ja Nunkoo, 2011; Yu, Chancellor ja Cole, 2011; Peng, Chen ja Wang, 2016) ning uuringud antud teemal on jätkuvalt aktuaalsed.

Kuigi maailma tasemel on kohaliku kogukonna rollist sihtkohas tehtud mitmeid uuringuid, siis Eestis on antud teemat uuritud vähem. Samas on kogukonna kaasamise tähtsus välja toodud Eesti riiklikus turismiarenduskavas aastateks 2014-2020. Arengukavas on rõhutatud sihtkohtade kvaliteedi otsesest sõltuvust loodus- ja kultuuripärandi säilimisest ja kohaliku kogukonna panusest. Samuti on välja toodud, et reisijate teadlikkus turismi mõjust keskkonnale ja kohalikule kogukonnale on järjepidevalt kasvamas. (Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, 2013, lk 22) Kogukonna kaasamise vajalikkus on kajastatud ka Matsalu turismipiirkonna (Hanila, Koonga, Lihula, Martna, Ridala ja Varbla vald) arengukavas aastateks 2014-2020. Kogukonna kaasamine on välja toodud arengukava sihtides ning eesmärkides. Seatud sihtide seas on koostöö toetamine huvirühmade vahel ja kogukondade kaasamine ning üheks eesmärgiks on see, et kogukondade liikmed on rahulolevad ja üksteist toetavad. (MTÜ Terra Maritima, 2014, lk 16)

Antud lõputöö keskendub turismisihtkoha arendamisele Matsalu turismipiirkonnas ning kohaliku kogukonna rollile ja kaasamisvõimalustele sihtkoha arendamisel. Seetõttu on püstitatud probleemküsimus, milline on kohaliku kogukonna roll ja kaasamisvõimalused sihtkoha arendamisel maapiirkonnas. Lõputöö eesmärk on uurida Matsalu turismipiirkonna kohaliku kogukonna rolli ja kaasatust sihtkoha arendamisel ning esitada ettepanekuid kohalikele kogukondadele (edaspidi kogukond) ning turismiasjalistele kogukonna kaasamiseks sihtkoha arendamisel. Lõputöö uurimisküsimused on:

- milline on kogukonna roll Matsalu turismipiirkonna arendamisel;
- kuidas on võimalik kogukonda kaasata Matsalu turismipiirkonna arendamisel.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks püstitati järgmised ülesanded:

- teoreetilise ülevaate koostamine turismisihtkoha arendamisest maapiirkonnas ja kaitsealadel ning kogukonna rollist ja kaasamisest sihtkoha arendamisel;
- uuringu väljatöötamine ja läbiviimine grupiintervjuu meetodil, selgitamaks Matsalu turismipiirkonna kogukonna osalemist sihtkoha arendamisel;
- uuringu tulemuste analüüsimine;
- ettepanekute tegemine Matsalu turismipiirkonna kogukonnale, turismiettevõtjatele, kohalikele omavalitsustele ning omavalitsusüksuseid ühendavale organisatsioonile MTÜ Terra Maritimale kogukonna kaasamiseks sihtkoha arendamisel.

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk jaotub kaheks alapeatükiks, millest esimeses antakse ülevaade sihtkoha mõistest ning arendamisest. Samuti tuuakse välja eripärad maapiirkondade ning kaitsealade, kui sihtkohtade, arendamisel. Teises alapeatükis keskendutakse kogukonna rollile sihtkohas ning kogukonna kaasamise olulisusele sihtkoha arendamisel. Lisaks kirjeldatakse võimalikke probleeme ja takistusi, mis võivad kogukonna kaasamisel esineda. Teoreetiline tagapõhi tugineb sihtkoha arendamist käsitlevatele allikatele. Peamiselt toetutakse autoritele nagu näiteks D. G. Pearce, G. Moscardo, J. Haukeland ja M. Jaafar. Teise peatüki esimeses osas tuuakse välja Matsalu turismipiirkonna kui sihtkoha tutvustus ning uuringu meetod, valim ja korraldus. Teises alapeatükis kirjeldatakse ning analüüsitakse läbiviidud uuringu tulemusi. Kolmandas peatükis esitatakse uuringu kokkuvõte ning tehakse järeldusi ja ettepanekuid. Lisades on piirkonna kaart ning läbiviidud uuringu töövahend.

1. KOGUKONNA ROLL JA KAASAMISE VÕIMALUSED SIHTKOHA ARENDAMISEL MAAPIIRKONNAS

1.1. Turismisihtkoha arendamine maapiirkonnas

Antud alapeatükis antakse ülevaade sihtkoha mõistest ning peamistest aspektidest, mille põhjal sihtkohta defineeritakse. Samuti kirjeldatakse sihtkoha arendamise mõistet, protsessi ning kogukonna kaasamist arendusprotsessis. Lisaks tuuakse välja eripärad maapiirkondade ning kaitsealade, kui sihtkohtade, arendamisel.

Pearce (2014, lk 141) toob välja, et sihtkoha mõiste ning selle tõlgendamine on turismialastes uuringutes sageli üheks oluliseks fookuspunktiks. Kasutatavast sihtkoha käsitlest sõltub, millistele probleemidele uuringus keskendutakse, millist metoodikat kasutatakse ning millisel viisil tulemusi esitletakse. Valitud sihtkoha kontseptsioon võib määrata ka sihtkoha juhtimise suuna – keda või mida juhitakse ning millised on prioriteedid. Seeläbi määrab sihtkoha defineerimise viis sageli ka praktiliste küsimuste, nagu turunduse ja sihtkoha juhtimise, käsitlemise.

ÜRO Maailma Turismiorganisatsiooni (UNWTO – *World Tourism Organization*) (UNWTO, 2016) definitsiooni kohaselt on turismisihtkoht füüsiline ruum, kus külastaja veedab vähemalt ühe ööpäeva. Viibides sihtkohas tarbib külastaja erinevaid turismiressursse ning turismitooteid ja -teenuseid. Sealjuures on sihtkohal füüsilised ning halduslikud piirid, mis määratlevad selle juhtimist, kuvandit ning konkurentsivõimet turul. Sihtkohtade arendamisel kaasatakse erinevaid huvigruppe ning sihtkohad võivad koonduda ning luua võrgustikke ja seeläbi moodustada suuremaid sihtkohti.

Bornhorsti, Brent Ritchie ja Sheehani (2010, lk 572) kohaselt defineeritakse turismisihtkohta peamiselt kui geograafilist piirkonda, poliitilist võimupiirkonda või olulist turismiattraktsiooni, mille eesmärk on külastajatele meeldejäävaid

külastuselamusi pakkuda. Olgugi, et enamasti langevad piirkonna geograafilised piirid riigi või selle väiksemate üksuste piiridega kokku, on sageli otstarbekam vaadelda sihtkohana geograafilist piirkonda, mis pakub piisavalt tooteid ja teenuseid, et külastajatele ühtset külastuselamust pakkuda. Selle näiteks võib tuua Alpide piirkonda, mis pakub piisavalt unikaalset külastuselamust ning laia valikut teenuseid, et pakkuda konkurentsi palju suurematele sihtkohtadele.

Jovicic (2016, lk 453) tõdeb, et traditsiooniliselt on turismisihtkohti käsitletud kui passiivse rolli kandjaid turismi arendamisel, olles üksnes ruumiliseks üksuseks, milles külastusobjektid asuvad. Alates eelmise sajandi viimasest kümnendist on turism kui süsteem aina keerukamaks muutunud ning uurijad on jõudnud järeldusele, et turismi arendamise seisukohalt tuleks sihtkohti vaadelda kui aktiivseid osapooli. Sihtkohtade muutumine pelgalt ruumist aktiivseks osapooleks on tingitud sihtkoha asjaliste aina suurenevast kaasatusest otsuste langetamise protsessis.

Turistide külastusmotivatsioon sihtkoha valikul on oluliselt muutunud. Viimased trendid turismivaldkonnas näitavad suurenenud nõudlust alternatiivse turismi ning erihuviturismi osas. Samuti on suurenenud nõudlus keskkonnasõbralike turismiliikide (nt ökoturism, maaturism ja agroturism) suhtes. Eelmainitud turismiliike võib defineerida kui turismivorme, mis on keskkonnasõbralikud, austavad kohaliku kogukonna kultuurilisi väärtusi ning võimaldavad külastajate ja kogukonna vahelisi positiivseid kokkupuuteid. Eelmainitu hõlbustab maapiirkondade kaasatust turismitoodete pakkumisel. Maaturismi arendamine omakorda annab panuse maapiirkondade jätkusuutlikusse arengusse. (Daniloska & Hadzi Naumova-Mihailovska, 2015, lk 308-309)

Siinkohal on vajalik selgitada maaturismi tähendust ja sisu. Stancu (2014, lk 181) kohaselt on maaturism turismivorm, mis leiab aset maapiirkondades ning hõlmab piirkonna looduslike ja tehislake turismiressursside kasutamist. Lisaks sisaldab antud turismivorm külastajate osalemist nii sotsiaalsetes kui ka majanduslikes toimingutes, mis toovad kasu kohalikule kogukonnale. Maaturism põhineb jätkusuutlikkuse printsiibil ning koosneb järgnevatest elementidest: maa(elu)keskkond, loodus, kohaliku kogukonna traditsioonide esitlemine ja väärtustamine.

Barkauskas, Barkauskienė ja Jasinskas (2015, lk 168) lisavad, et maaturismi määratletakse sageli erinevalt. Ühe näitena on maaturismi võimalik liigitada järgnevalt:

- taluturism (toode, mis põhineb põllumajandusel ning majutusel tüüpilistes taluhoonetes);
- roheline turism (massiturismi vastand, keskkonnasõbralik);
- ökoturism (sisaldab unikaalseid loodusväärtusi, keskkonnakaitse toetamist ning toob kasu kohalikule kogukonnale);
- metsaturism (turismivorm, kus turismitaristu paikneb metsaaladel).

Huang, Beeco, Hallo ja Norman (2016, lk 1387-1388) juhivad tähelepanu asjaolule, et maapiirkondades esindatud looduslikud vaatamisväärsused ning kultuuripärand on sageli vaid kohaliku tähtsusega ning puudub märkimisväärse tähtsusega turismiatraktsioon, mis külastajaid piirkonda meelitaks. Seetõttu on maapiirkondades oluline uurida võimalusi erinevate turismiliikide, -atraktsioonide ning tegevuste ühendamiseks, toomaks piirkonda rohkem külastajaid.

Maapiirkondade külastatavuse tõstmiseks on võimalik kaasata piirkonnas asuvaid kaitsealasid. Mayer (2014, lk 561) toob esile, et kaitsealade külastajad avaldavad maapiirkondadele olulist majanduslikku mõju. Rahvusvaheline looduskaitseliit (IUCN – *International Union for Conservation of Nature*) (IUCN, 2008, lk 8) defineerib kaitseala kui selgelt piiritletud geograafilist ala, mida juhitakse läbi õiguslike või muude tõhusate vahendite, ning mis on tunnustatud ning pühendunud saavutamaks pikaajalist looduse ning sellega seotud ökosüsteemide hooldamise ning kultuuriväärtuste kaitset. Antud organisatsioon on välja andnud ka kaitsealade klassifikatsiooni, mille alusel jagatakse kaitsealad seitsmesse kategooriasse, milleks on: loodusreservaadid, metsiku loodusega alad, rahvuspargid, loodusmälestised ja üksikobjektid, elupaigad ja liigikaitsealad, maastikukaitsealad ning piiratud kasutusega alad.

Olgugi, et turismi ning kaitsealade suhe on keerukas, on turism peaaegu alati oluline komponent kaitsealade arendamisel ja juhtimisel. Varasematest uuringutes on välja toodud seosed turismi ning kaitsealade vahel. Paljudes on märgitud negatiivset mõju, mis tuleneb puudulikust turismipoliitikast. Puuduliku juhtimise tulemusena kannatab looduskeskkond, mis on kaitsealade peamiseks ressursiks. Sellest tulenevalt on

looduskeskkonna hoidmine oluline teiste turismi piirkondade ees konkurentsieelise säilitamiseks. Hästi organiseeritud turism toob endaga kaasa looduskaitsest huvitatud tarbijaskonna suurenemise ning omab märkimisväärset majanduslikku mõju maapiirkondadele. Kaitsealade juhtimisel on oluline, et turismiarendus ning sellest saadav majanduslik kasu ei muutuks olulisemaks looduskeskkonna kaitsmisest. (Valdivieso, Eagles & Gil, 2015, lk 1545)

Streimikiene ja Bilan (2015, lk 31) selgitavad, et peamised turismi arengu mudelid põhinevad sihtkoha arengul ja seda mõjutavatel teguritel. See tähendab, et tegevused, mis tagavad sihtkoha edukuse, sõltuvad selle arengustaadiumist. Laws (viidatud Manhas, Manrai ja Manrai 2016, lk 26-27 vahendusel) lisab, et sihtkoha arengut saab iseloomustada läbi selle erinevate etappide. Antud juhul on nendeks turismieelne ja turismijuhtimise faas. Turismieelsel faasil on kaks alaetappi, esimeses alafaasis külastatakse sihtkohta peamiselt sõprade ja sugulaste külastamise või äri eesmärgil. Teises alafaasis asuvad sihtkoha arendajad ja elanikud uurima külastajate käitumist üle, et meelitada neid korduvkülastusele.

Sealjuures võivad kohalikud muuta oma eluviise (nt traditsioonilise riietuse kasutuselevõtt, toitlustus- ja majutusettevõtete kohandamine), et pakkuda külastajatele meeldejäädavat kogemust. Turismijuhtimise faas on eeltoodud muutuste tulemuseks. Sihtkoha arendajad ja turundajad püüavad prognoosida külastajate vajadusi ja soove ning pakkuda nende rahuldamiseks vastavaid tooteid ja teenuseid. Lisaks toimuvad piirkonna kogukonnas muutused, kuna turismipotentsiaal meelitab piirkonda uusi elanikke ja töötajaid. Uute elanike saabumine võib kaasa tuua pingeid põliste elanike ning uusasukate vahel. Eelkirjeldatud sihtkoha olemuse muutusest võib järeldada, et sihtkoht meelitab erinevatel arenguetappidel erinevaid külastajaid. (*Ibid.*, lk 27)

Turismi arendamine toob kogukondadele kaasa nii kultuurilisi, sotsiaalseid kui ka keskkondlikke muutusi. Sellest tulenevalt ei pruugi turism olla alati parimaks lahenduseks maapiirkondade arendamisel ning kohaliku kogukonna kaasamine turismi arendamisse võib sageli olla keeruline protsess. Maaturismi arendamisel tuleb arvestada ka võimalike probleemidega seoses kaasamise, ebavõrdsuse, väärtuste konfliktide ja maakasutusega. Seetõttu on turismi arendamisel oluline läbi mõelda, millist mudelit või

lähenemisviisi kasutada. (Saarinen & Leano, 2014, lk 364) Turismiga kaasnevate kasude ja kahjude juhtimiseks on loodud erinevaid strateegiaid ja mudeleid, mis põhinevad osalusdemokraatial, kogukonna kaasamisel ning loodusressursside juhtimisel. (Kavita & Saarinen, 2016, lk 80)

Streimikiene ja Bilan (2015, lk 31) lisavad, et maaturismi arengumudeli loomiseks on vajalik esmalt välja selgitada, millised tegurid motiveerivad kohalikku kogukonda turismiarendusse panustama. Antud tegurid võivad piirkondade lõikes erineda. Mõningates piirkondades on kogukondade peamiseks motivaatoriks turismiarendusega tegelemisel majanduslikud raskused, kuna turismi nähakse kui parimat lahendust antud probleemile. Teistes piirkondades aga on maaturismi arendamine tingitud soodsatest (nii keskkondlikest, majanduslikest kui ka seadusandlikest) tingimustest. Peamisteks faktoriteks, mis maaturismi arendamist mõjutavad, on: ressursid (nt loodus- ja inimressurss, infrastruktuur), makromajanduskeskkond, olulisemad trendid majanduse ja turismivaldkonnas, konkurents (nii ettevõtete kui ka sihtkohtade vahel) ning kohaliku kogukonna toetus.

Candrea ja Hertanu (2015, lk 165) nendivad, et turismi arendamist käsitletakse igas piirkonnas erimoodi sõltuvalt piirkonna eripäradest ja omadustest. Sellest tulenevalt tegeletakse eriilmelistes piirkondades ka turismi juhtimisega vastavalt, kuna piirkonnad meelitavad, sõltuvalt nende omadustest, ligi erinevaid külastajarühmi. Kulusjärvi (2016, lk 5-6) selgitab, et maapiirkondades on turismi positiivne majanduslik mõju piirkondlikule arengule sageli suur motivaator turismi arendamisel. Seda vaadeldakse kui vahendit tulu ja tööhõive loomiseks kohalikele elanikele. Siiski ei ole turism iseenesestmõistetav vahend regionaalseks arenguks. Seega ei tohiks turismi arengut seada kõrgemale piirkonna muudest vajadustest ning seda tuleb arendada ühe majandusharuna teiste kõrval. Lisaks võib turismi planeerimine ainult turismiettevõtluse vaatenurgast põhjustada teiste elatusallikate vajaduste unarusse jätmise. Turismi kaasamiseks jätkusuutlikku majanduskasvu ja laiemas ühiskondlikku arengusse tuleb turismi arendamisel kaasata ka muud kohalikud ettevõtted.

Jaafar, Lonik ja Rasoolimanesh (2015, lk 19) lisavad, et maaturismi arendamisel peaksid kohalikud omavalitsused ühendama turismi üleüldise maapiirkondade

arendamisega. Seejuures hoides tasakaalu turismisektori, kohaliku kogukonna ning keskkonna vahel. Maaturismi sihtkoha arendamisel tuleb juhinduda järgmistest põhimõtetest: ressursside jätkusuutlik kasutamine, kohaliku majanduse edendamine ja kohaliku kogukonna kaasamine turismi planeerimisel ning arendamisel.

Quaranta, Citro ja Salvia (2016, lk 1) sõnul vaadeldakse turismi sageli ka kui strateegilise arengu abivahendit, mis käivitaks põllumajanduslike tegevuste mitmekesistamise ning elustaks maapiirkondade majandust. Neumeier ja Pollermann (2014, lk 276) lisavad, et tuleb eristada kahte võimalikku maaturismi arendamise vormi. Nendeks üks on kooskõlas peavoolu majandusliku arengu paradigmaga, keskendudes hedonistlikele rekreatiivsetele tegevustele ning teine keskendub pigem sotsiaalpoliitilistele muutustele. Erinevatele piirkondadele sobivad erilaadsed turismivormid, mis omakorda toovad kaasa erinevaid arenguvõimalusi (majanduslikud, sotsiaalsed, kultuurilised) ning negatiivset mõju. Seetõttu tuleb turismi kasutamist maapiirkondade arendamisel analüüsida erilisel viisil ning selle edu ei tohiks mõõta vaid otsese majandusliku mõju põhjal.

Candrea ja Ispas (2009, lk 131-133) rõhutavad, et kaitsealadel turismi arendades peab arvestama turismiga kaasnevaid võimalike ohte, pöörates erilist tähelepanu jätkusuutlikkusele ning bioloogilise mitmekesisuse säilitamisele. Strateegiates, kus on turism oluliseks osaks kaitsealade arendamisel, on välja toodud juhised piirkonna juhtidele. Planeerimise suunised, mis on kohandatavad keskvalitsusele ja kaitsealade haldajatele, sisaldavad muuhulgas ka järgnevaid punkte:

- välja töötada ja rakendada tõhusad maakasutuse planeerimise meetmed, et maksimeerida potentsiaalset turismist saadavat kasu ning minimeerida ohtu keskkonnale ja kohalikule kultuurile;
- turismitegevuste planeerimisel tuleb arvestada piirkonna sotsiaal-majanduslike, kultuuriliste ning keskkondlike eripäradega;
- turismi arendustegevuste planeerimine peab olema ühendatud teiste planeeringutega nii kaitsealal kui ka piirkondlikul ja riiklikul tasemel ning kasutama meetmeid, nagu keskkonnamõju strateegiline hindamine ning integreeritud ressursside juhtimine.

Pröbstl-Haider, Melzer ja Jiricka (2014, lk 221) toovad oma uuringus välja, et maaturismi arendamisel kasutatakse lähtuvalt sihtkoha olemusest erinevaid mudeleid. Üheks võimaluseks on tzoneerimise mudel, mida kasutatakse mitmetes Euroopa riikides. Antud mudel põhineb piirkonna looduskeskkonna ning terviklikkuse esitlemisel ning selle kasutamise eelduseks on piirkonna väärtuslikele loodusaladele sertifikaadi omistamine. Mudelit kasutatakse sageli Euroopa kaitsealade süsteemi Natura 2000 aladel, sealjuures tihti kasutavad sihtkohad kaitseala nime kogu piirkonna turundamisel. Antud mudeli rakendamisel tuleb jälgida ka, et piirkonnas rakendataks jätkusuutlikku maakasutust, mis toob piirkonna elanikele majanduslikku kasu ning mida võib rakendada ka turismipakkumises.

Tänu jätkusuutliku arendamise suurenevale tähtsusele ning turismiga kaasnevale majanduslikule kasule peetakse turismi arendamist järjest enam oluliseks osaks kaitsealade juhtimisest. Seetõttu võib tekkida olukord, kus kaitseala valitseja peab võtma enda kätte sihtkoha juhtimise rolli. Varasemad uuringud toovad eelmainitud olukorra puhul välja piirkonna infrastruktuuri arengu, uute turismitoodete arendamise kaitsealadel (loodusrajad, giidiga ekskursioonid), püüdlused hõlbustada piirkonna turismiasjaliste koostööd (näiteks läbi regulaarsete kohtumiste) ning sihtkohale ühtse turundusmeetmestiku loomise (näiteks piirkondlik bränd või logo). Samas võib kaitsealapolne sihtkoha juhtimine sageli piirata ka kohalike ettevõtjate arendusvõimalusi, näiteks paljudel kaitsealadel on keelatud suurte hoonete ehitamine ning golfiväljakute ja kõisraudteede rajamine. Seetõttu kaasneb tzoneerimismudelil põhineva sihtkoha juhtimisega, nagu ka enamiku teistel mudelitega, nii soodsaid võimalusi kui ka teatud piiranguid. (Pröbstl-Haider *et al.*, 2014, lk 221-222)

Seisukohti on väga erinevaid, kuid olenemata sihtkoha tüübist on oluline tegeleda selle arendamisega. Vajalikud arendustegevused sõltuvad sihtkoha tüübist, arenguetapist ning omadustest. Sealjuures on vajalik olla teadlik peamistest teguritest, mis määravad piirkonna arengut. Olgugi, et piirkonnad tunduvad sarnased, tuleb siiski arvestada, et neis rakendatakse erinevaid planeerimis- ning juhtimispehmeid. Oluline on mõista, et turism ei saa olla ainsaks vahendiks piirkonna arendamisel ning turismi arengut ei tohiks seada kõrgemale piirkonna teistest vajadustest. Sealjuures tuleb arvestada ka arendamisel esineda võivate piirangutega.

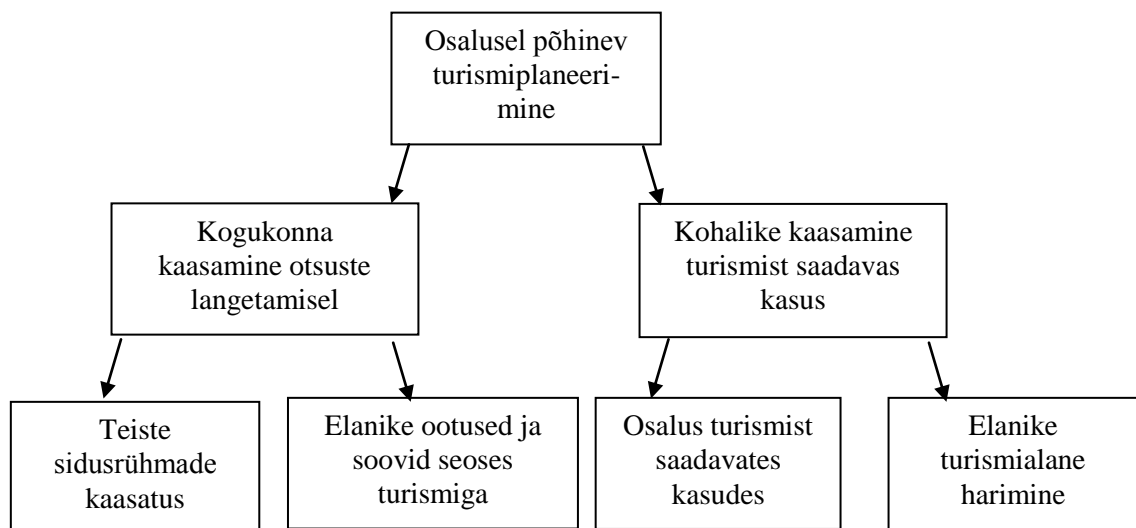
1.2. Kohaliku kogukonna roll ja kaasamine turismisihtkoha arendamisel

Antud alapeatükis on välja toodud kohaliku kogukonna roll ja kaasamise viisid sihtkohas ning kogukonna kaasamise olulisus sihtkoha arendamisel. Samuti on kirjeldatud võimalikke probleeme ja takistusi, mis võivad kogukonna kaasamisel esineda. Lisaks on toodud varasemate uuringute tulemusi ning nendest lähtuvaid soovitusi piirkonna asjaliste kaasamise protsessi edukaks läbiviimiseks.

McCabe, Sharples ja Foster (2012, lk 38) nendivad, et huvigruppide teooria järgi on asjalisteks kõik, kellel on huvi organisatsiooni või selle tegevuste vastu ning kõik asjalised, olenemata nende võimekusest pakkuda lisandväärtust, väärivad tähelepanu. Seega on oluline rakendada kõiki asjalisi ning nende huvisid, maksimeerimaks loodavat väärtust ning saavutamaks eesmärgi. Koostööd tegevad ettevõtted jagavad ühist eesmärgitunnetust, kuid see ei tähenda, et neil on ilmingimata samad eesmärgid, pigem on ühine arusaam koostöö väärtusest sihtkoha arendamisel. Koostöö peamiseks eelisteks on turul konkureerimisega seotud kulude vähenemine, suurem poliitiline mõjuvõim planeerimisotsustes kaasarääkimiseks ning tõhusam ja tulemuslikum töökorraldus.

Kachniewska (2015, lk 502) lisab, et nagu ka teistes sihtkohtades, kuuluvad maaturismi sihtkohtades huvigruppide hulka ka asjalised, kes on otseselt või kaudselt turismi arendamisest mõjutatud. Iga asjaline avaldab erinevat mõju ning asjaliste õigused ning nõuete olulisus võib varieeruda. Maaturismis võib eristada kolme põhilist vastandlike ootustega asjaliste gruppi – külastajad, turismiteenuste pakkujad ning kohalikud elanikud, kes ei saa turismist otsest kasu. Jaafar, Yacob, Kayat ja Tangit (2013, lk 345) toovad oma uuringus välja, et kohalikud kogukonnad on saavutamas järjest suuremat kontrolli turismi üle ning sellega kaasnevalt saavad nad ka olulise osa turismiga kaasnevast majanduslikust kasust otseste tulude, tööhõive ning infrastruktuuri ja elamispiindade uuendamise läbi. Kohalikud kogukonnad omavad võtmerolli külastajatele meeldiva keskkonna loomisel, peamiselt läbi erinevate turismi- ning tugiteenuste pakkumise. Turismi arendamine toob lisaks majanduslikele kasudele kaasa ka parema elukvaliteedi kohalikele elanikele.

Bockstaela, Bahia, Seixas ja Berkes (2016, lk 2-3) lisavad, et kogukonna kaasamise tähtsus on välja toodud ka looduslike turismiressursside ning kaitsealade juhtimist ja arendamist käsitlevates uurimustes. Kaitsealade juhtimisel kasutatakse enamasti ülalt-alla lähenemist, kuid ka antud valdkonnas on toimunud nihe detsentraliseerimise ning kogukonna kaasatuse suurenemise suhtes. Bockstaela, Bahia, Seixas ja Berkes (2016, lk 2-3) rõhutavad, et kaasamisel põhineva arendamise populaarsuse kiire kasv on suuresti tingitud ülalt-alla juhtimissüsteemi ebaefektiivusest ning osalusdemokraatliku maaelu hindamise lähenemise kasutuselevõtust. Kohaliku kogukonna kaasamist peetakse oluliseks alternatiiviks välisarendajatele. Sellega seoses rõhutab Marzuki (2008, lk 229-230) toetudes Timothy (1999, lk 372) mudelile (vt joonis 1.), et pikaajalise arengu seisukohast on oluline kõigi piirkonna asjaliste kaasamine ning samuti kohalike elanike turismialane harimine.

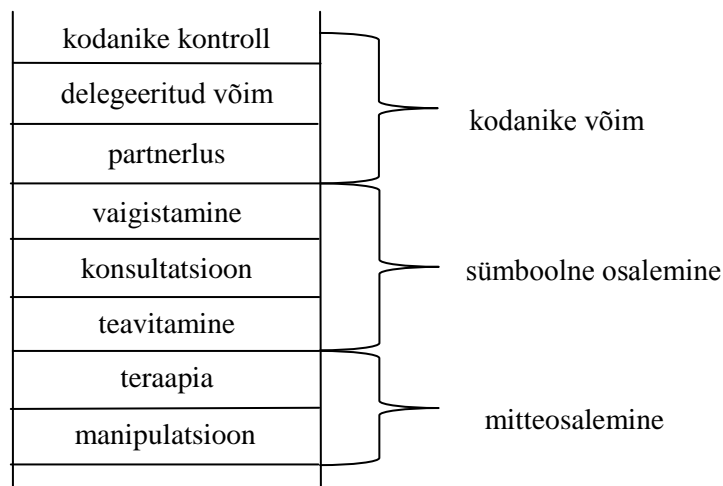

Joonis 1. Normatiivne mudel osalusdemokraatlikust turismiplaneerimisest (Allikas: Timothy, 1999, lk 372)

Kogukonna täielikuks osalemiseks peab kohalikke kaasama otsuste langetamisse ning jagama nendega turismist saadavat tulu. Normatiivne mudel osalusdemokraatlikust turismiplaneerimisest toob välja, et kogukonna osalus otsuste langetamisel annab neile suurema võimaluse saada osa turismiga kaasnevatest kasudest. Antud mudeli sisule on oma töös viidanud ka Bello, Carr ja Lovelock (2016, lk 471) ning Bhuiyan, Siwar ja Ismail (2016, lk 1041). Mudelist tulenevalt võib välja tuua, et otsuste langetamise protsess võib mõjutada kohalike elanike arusaamasid turismi arendamisest ning

kaasatust teiste asjaliste poolt. Samuti aitab kohalike kaasamine turismi arendamisel leida uudseid ideid ning aidata piirkonna arendusorganisatsioonidel luua efektiivsemaid vahendeid turismi arendamiseks. (Marzuki, 2008, lk 230)

Tolkach ja King (2014, lk 388-389) märgivad, et kaasamisel põhinev arendamine on oluliseks märksõnaks ka kogukonnapõhise turismi puhul. Kogukonnapõhise turismi mõiste kujutab endast alternatiivset turismi arendamise vormi, mis suurendab kohaliku kogukonna turismist saadavat kasu ning toetab kogukonna võimekuse ning mõjuvõimu suurendamist, kui vahendeid saavutamaks kogukonna arengu eesmärgid. Lindström ja Larson (2016, lk 72) lisavad, et erinevalt külastajakesksest lähenemisest on kogukonnapõhise lähenemise puhul kõige olulisem kogukonna heaolu ning mõistmine, et tegemist on piirkonnaga, kus kogukond arendab turismi, mitte sihtkohaga, mis teenib külastajaid. Kasutades kogukonnapõhise turismi lähenemisviisi on oluline mõista, kuidas piirkonna asjalised tajuvad oma kogukonda ning milline on nende koht kogukonnas. Idziak, Majewski ja Zmyślony (2015, lk 1343) toovad välja, et varasemad uuringud kogukonna kaasamise ulatuse, vormide ning tehnikate kohta põhinevad suuresti Arnsteini (2007, lk 217) kodanike osaluse redeli mudelil (vt joonis 2.)

Joonis 2. Kodanike osaluse redeli mudel (Allikas: Arnstein, 2007, lk 217)

Coghlan ja Brydon-Miller (2014, lk 489-490) kirjeldavad kodanike osaluse mudelit järgnevalt – redel on jaotatud kolmeks tasemeks: mitteosalemine, sümboolne osalemine ning kodanike võim. Mitteosalemise astmeteks on teraapia ja manipulatsioon. Neid meetodeid kasutatakse, et panna kogukond piirkonna juhtide plaane toetama.

Sümboolse osalemise astmeteks on teavitamine, konsultatsioon ja vaigistamine, mis tähendab, et kogukonnal on ligipääs informatsioonile ning neil on võimalus oma arvamust avaldada, kuid ei ole garantiid, et neid arvamusi ka kuulda võetaks.

Kodanike võimu astmeteks on partnerlus, delegeeritud võim ja kodanike kontroll, see tähendab, et kogukonnal on reaalne mõjuvõim plaanide ning nende elluviimise üle. Antud mõjuvõim võib ulatuda valitsusega jagatud võimust kuni täielikult kogukonnale kuuluva kontrollini. (Coghlan & Brydon-Miller, 2014, lk 490) Seetõttu on oluline mõista, et kogukonna liikmete kutsumine otsuste langetamises osalema ei anna kaasatutele automaatselt ligipääsu nende probleemide lahendamiseks, õigus olla kaasatud ei võrdu alati võimega osaleda. (Lekaota, 2015, lk 454-455)

See, kuidas kohalikud elanikud turismi arengust tulenevat mõju tunnetavad, määrab nende suhtumise. Positiivse mõju tunnetamise korral suureneb kogukonna toetus turismi arendamisele, negatiivse mõju tunnetamine aga heidutab elanikke arendamist toetamast. Seost kogukonnapoolse mõjude tunnetamise ning turismi toetamise vahel on paljudes uuringutes vaadeldud kasutades sotsiaalse vahetuse teooriat. Sotsiaalse vahetuse teooriast lähtuvalt on kohalikud rohkem alati turismi arendamist toetama, kui neile seeläbi osaks saav kasu on suurem kui võimalikud kaasnevad kahjud. (Rasoolimanesh & Jaafar, 2016, lk 92)

Asjalistel on suurem võimalus omavahel kokkuleppele jõuda, kui neil on võimalus oma arvamusi vabalt esitleda ning nad suhtuvad teiste vaadetesse lugupidavalt. Üheks suurimaks väljakutseks koostöö arendamisel on asjalistevahelise usalduse ning ühisest ülesandest arusaama loomine. Pikaajalise eduka koostöö eelduseks on eelkõige usaldusel ning siirusel põhinev koostöö kogukonna sees. (Waayers, Lee & Newsome, 2012, lk 675) Haukeland (2011, lk 140) märgib, et vastastikkust usaldust on sageli raske saavutada. Usalduse puudumist nähakse ühena olulisematest murekohtadest, mis on barjääriks ning takistab edukat planeerimist. Kui kogukond on üksteise suhtes umbusaldav, on ühissetevõtmiste õnnestumine ebatõenäoline.

Lekaota (2015, lk 455) toob välja, et kogukonna vabatahtlikul osalemisel sihtkoha arendusprotsessis on võimalik tuvastada sujuvat koostööd segavad piirangud ning takistused ning neid üheskoos ületada. Sealjuures lisab ta, et kogukonna kaasamisel

sihtkoha arendamise ning planeerimise protsessidesse esineb probleemseid kohti. Näiteks arengumaades on sageli probleemiks, et turismipiirkonnas elavatel kohalikel puuduvad teadmised turismi arendamiseks vajalikest vahenditest. Samuti ei pruugi kogukondadel olla vajalikke ressursse ning infrastruktuuri, et näidata üles initsiatiivi sihtkoha arendamisel. Piirangud võivad tuleneda ka erinevustest kultuuris ning eraldatud piirkondades elavatel kogukondadel võib olla raske turismi mõistest aru saada. Lisaks võib kogukonnale tunduda, et piirkondliku majanduse arendamine on valitsuse ülesanne ning omaalgatused ei ole asjakohased.

Waayers, Lee ja Newsome (2012, lk 675) on oma uuringus esitanud järgnevad soovituselised piirkonna asjaliste kaasamise protsessi edukamaks läbiviimiseks. Esimeseks soovituseliseks on, et töörühmades tuleb hoiduda olukorrast, kus ühe huvigrupi esindajaid on arvuliselt rohkem. See võib teatud teemade puhul arutelu tasakaalust välja viia, mis võib teistele osalejatele mõjuda ähvardavalt ning mis omakorda võib luua vaenuliku õhkkonna. Sellest lähtuvalt on oluline optimeerida osalejate arv, kuid samas tagada, et kõik huvigrupid oleksid esindatud.

Töörühmade korraldamine väikestes gruppides aitab lisaks kaasa ka ühtse dialoogi hoidmisele ning usalduse ja üksmeele loomisele. Samuti peaksid kõik osalised alla kirjutama kohustusedeklaratsioonile, kus on välja toodud iga asjalise roll, vastutusala ning panus arendusprotsessi. Lisaks on kasulik kaasata arendamise töötubadesse koordinaator, kes juhiks tööprotsessi kulgemist, väldiks konfliktide tekkimist, pakuks suuremat paindlikkust ning soosiks innovatsiooni. Välise konsultandi kaasamine aitab protsessi juhtida ning leida lahendusi töö kulgu takistavatele bürokraatlikele piirangutele. (*Ibid.*, lk 675)

Moscardo (2014, lk 360-367) on oma uuringus välja toonud neli peamist soovitusel, mida maapiirkondades turismi arendamisel rakendada. Esiteks, tuleb luua strateegiad toetamiseks turismiettevõtjaid, kes soovivad arendada kogukonda ning kelle motiivid ulatuvad kaugemale oma ettevõtte kasumlikkusest. Sellega kaasneb erinevate programmide (näiteks haridus- ja koolitusprogrammid suurendamiseks kohalike turismialaseid teadmisi ja oskusi) abil kogukonna juhtimisvõime tuvastamine ning

arendamine ja võimekus positiivselt panustada erinevatele kapitalidele, eriti sotsiaal- ja inimkapitalile.

Teiseks rõhutab Moscardo (2014, lk 367) turismiotsuste eduka juhtimise tähtsust. Efektiivsete turismijuhtimissüsteemide puudumise tulemuseks on maapiirkondade nõrgemad arengutulemused. Seepärast on soovitatav, et turismiettevõtluse areng toimuks selgelt kohaliku omavalitsusega koostöös ning keskvalitsuse järelvalve all. Kolmandaks soovitusena on hinnata ning arendada kogukonna suutlikust turismi arendamises osaleda ning sellest kasu saada enne turismi planeerimise alustamist. Viimaseks soovitusena on vaadelda piirkonna „mugavuspagulasi” ning kosmopoliitseid elanikke. Kui neil on potentsiaali turismiettevõtjatena, on oluline neid sihtkohta meelitada ning seal hoida. Sellest tulenevalt on oluline maapiirkonna turismiarengu poliitikas peamiseks eesmärgiks määrata üldine kogukonna heaolu, mitte turismi kasv.

Brooker ja Joppe (2014, lk 343-344) lisavad ettevõtluse teemal, et maaturismiettevõtte pidamine on inimestele pigem elustiiliks, ettevõtjad keskenduvad pigem enda ning oma pere vajadustele, kui ettevõttele endale. Peamisteks motivaatoriteks ettevõtlusega tegelemisel on uute tutvuste loomine, tasakaalustamiseks elustiili elukutsega, soov töötada kodus ning ennast hästi tunda. Ettevõtjad eelistavad hoida oma äri väikesena, hoides kasvu ülempiiri tasemel, kus on võimalik säilitada tasakaalustatud elustiil. Sageli tegeletakse ettevõtlusega pelgalt äraelamiseks, toetudes väiksematele arendustele, imiteerimaks teisi valdkonna edukaid ettevõtteid.

Maapiirkondades on ettevõtted peamiselt väikesed, kogukonda sügavalt juurdunud ning panustavad ja väärtustavad kohalikku kogukonda. Eelmainitud ei ole alati lihtne saavutada. Üleminek traditsioonilistelt majandustegevustelt, nagu põllumajandus ning käsitöö, turismiteenuste pakkumisele võib tuua kaasa muudatusi kogukonna kultuuris ning sotsiaalsetes struktuurides. Sageli loovad piirkonnas uusi teenuseid väljastpoolt pärit ettevõtjad, kellel on küll põhjalikud erialased teadmised, kuid puuduvad teadmised kohalikest tavadest. Ettevõtlus, mis ei ole kooskõlas kohalike tavadega võib tekitada kogukonnas vastumeelsust ning ohustada piirkonna sotsiokultuurilist identiteeti. Piirkonna ettevõtluse arendamine ning korraldamine sõltub suuresti piirkonna arengu

juhtimisel langetatavatest otsustest, mis eelneval näitel tuginedes peaksid hoidma tasakaalu saadava majandusliku kasu ning kohaliku identiteedi säilitamise vahel. (Dana, Gurau & Lasch, 2014, lk 359-360)

Maaturismisihtkoha arendamisel on oluline kaasata erinevate asjaliste grupe. On oluline, et kõik osapooled oleksid võrdselt kaasatud ning töötaksid ühise eesmärgi – sihtkoha arendamise nimel. Oluliseks huvigrupiks on ka piirkonnas elavad inimesed ehk kohalik kogukond. Kohalikul kogukonnal on õigus olla kaasatud piirkonna turismi arendamise ning sellest saadavatesse kasudesse. Kohalik kogukond saab turismi arengust nii majanduslikku kasu kui ka uusi töökohti ning paranenud tehiskeskkonna (taristu, hooned). Kogukonna kaasamine tagab külastajatele meeldiva keskkonna (kohalike poolt pakutavad tugiteenused) ning vähendab konflikti ohtu külastajate ning kogukonna vahel. Kogukonna kaasatusest sõltuvad ka nende hoiakud ning meelestatus piirkonnas turismi arendamise suhtes. Sealjuures tuleb hoolikalt läbi mõelda, kuidas ja millises vormis koostööd arendada, et kõik osapooled tunneksid ennast kaasatuna ning ei tekiks konflikte. Samuti tuleb jälgida, et kaasamine ei oleks ainult näiline, vaid selle tulemusena tekiks kogukonnal reaalne mõjuvõim piirkonna arenduse plaanide ning nende elluviimise üle.

2. KOHALIKU KOGUKONNA OSALUSE NING KAASAMISE VÕIMALUSTE UURING MATSALU TURISMIPIIRKONNA ARENDAMISEL

2.1. Juhtumi ja uurimisprotsessi kirjeldus

Antud alapeatükis tuuakse välja Matsalu turismipiirkonna kui sihtkoha ning MTÜ Terra Maritima, kui sihtkoha arendamisega seotud organisatsiooni tutvustus. Samuti on kirjeldatud uuringu meetodit, valimit ning uuringu korraldust. Matsalu turismipiirkonna moodustavad kuus valda Lääne-Eestis – Lihula, Ridala, Hanila ja Martna Läänemaalt ning Koonga ja Varbla Pärnumaalt (vt lisa 1). Siinkohal on oluline märkida, et seoses haldusreformiga muutub eelnimetatud piirkondade kuuluvus maakondadesse. Lehekülje haldusreform.fin.ee andmetel ühinevad alates 15.10.2017 Lihula, Hanila, Koonga ja Varbla vald, moodustades Lääneranna valla Pärnumaal. Martna ning Ridala jäävad Läänemaa koosseisu, ühinedes vastavalt Lääne-Nigula valla ning Haapsalu linnaga. Matsalu turismipiirkonda kuuluvate omavalitsuste statistilised andmed on esitatud alljärgnevas tabelis (vt tabel 1).

Tabel 1. Matsalu turismipiirkonna omavalitsuste statistilised andmed

omavalitsus	maakondlik kuuluvus	pindala	elanike arv 1. jaanuar 2016 seisuga	asulate arv
Hanila	Läänemaa	232 km ²	1428	28 küla, 1 alevik
Koonga	Pärnumaa	440 km ²	1096	42 küla
Lihula	Läänemaa	384 km ²	2267	40 küla, 1 vallasisene linn
Martna	Läänemaa	269 km ²	760	34 küla
Ridala	Läänemaa	254 km ²	3245	56 küla, 2 alevikku
Varbla	Pärnumaa	314 km ²	823	40 küla

Allikad: Hanila vallavalitsus, 2014, lk 4; Koonga vallavalitsus, 2016, lk 4-6; Lihula vallavalitsus, 2011, lk 1-18; Martna vallavalitsus, 2012, lk 5-11; Ridala vallavalitsus, 2015, lk 4-5; Varbla vallavalitsus, 2015, lk 4; www.stat.ee

Hanila valla peamisteks turismiressurssideks on mitmekesine loodus ning ajaloopärand. Piirkonna peamisteks nõrkusteks on turismiettevõtjate vähene koostöö ning hooajalisus. (Hanila vallavalitsus, 2014, lk 7) Lihula valla eelisteks turismivaldkonnas on inimtegevusest vähemõjutatud loodus ning ajaloo- ja kultuuripärand, ent suur osa antud potentsiaalidest on kasutamata. (Lihula vallavalitsus, 2011, lk 17-18) Martna vallas on rohkelt looduskaitsealuseid objekte, mis loob eelduse loodusturismiga tegelemiseks. Probleemiks on turismiteenuste pakkujate vähesus. (Martna vallavalitsus, 2012, lk 11)

Ridala vallas on pikk rannajoon ja väärtuslikud loodusmaastikud. Turismiettevõtlust soodustab Haapsalu lähedus ja piirab hooajalisus. (Ridala vallavalitsus, 2015, lk 50) Koonga valla peamised turismiressursid on ajaloopärand ning loodus. Turismi osakaal valla majanduses on väike ning eelmainitud turismiressursid on alakasutatud. (Koonga vallavalitsus, 2016, lk 30) Varbla valla rannikuala on hinnatud puhkepiirkond. Ohuks on intensiivse hooajalise puhkemajanduse mõju looduskeskkonnale ning nõrkuseks kohalike teede seisukord. (Varbla vallavalitsus, 2015, lk 14)

Piirkonna üheks ühendavaks külgetõmbeteguriks on Matsalu Rahvuspark. Sihtkoht kannab nime Matsalu turismipiirkond, vältimaks segadust rahvuspargi ala ja sihtkoha piiride osas, kuna eeltoodud omavalitsusüksustest kaks (Koonga ja Varbla vald) ei asu rahvuspargi piirides. (MTÜ Terra Maritima, 2014, lk 3-5) Sihtkoha tervikliku arengu toetamiseks loodi eelpool nimetatud omavalitsuste poolt 2006. aastal MTÜ Terra Maritima. Ühingu eesmärgiks on tagada liikmeks olevate omavalitsuste tasakaalustatud areng, turismi- ja puhkemajanduse arendamise ning muude piirkonna arengut toetavate, sh loodus- ja keskkonnakaitseliste tegevuste ja projektide elluviimiste kaudu. (MTÜ Terra Maritima, 2014, lk 3)

Terra Maritima eestvedamisel on koostatud ka Matsalu turismipiirkonna arengukava aastateks 2014-2020. Arengukavas on olulise nõrkusena välja toodud turismitaristu ebahühtlane kvaliteet, paiknemine ja mahutavus, mille tõenäoliste põhjustena on teiste seas nimetatud ka kohalike elanike madalat ettevõtlusalast aktiivsust ning turismiasjaliste vahelise koostöö katkendlikkust. Ohtudena on lisaks kirjeldatud Eesti teiste sarnaste piirkondade kiiremat arengut ja tuntuse kasvu (tingitud tõhusamast tootearendusest ja turundustegevustest), riigi infrastruktuuri ebahühtlast taset ning paiguti

ohtu ökoloogilise taluvuspiiri ületamiseks. Nii visioonis kui ka missioonis on kesksel kohal koostöö ning kogukonna toetus ja väärtustamine. Koostöö toetamine ning kogukondade kaasamine on lisaks välja toodud ka arengusihptides. (MTÜ Terra Maritima, lk 12-16)

Lõputöö eesmärk on uurida, milline roll on kohalikul kogukonnal sihtkoha arendamisel ning esitada ettepanekuid kohalikele kogukondadele (edaspidi kogukond) ning omavalitsusüksuseid ühendavale organisatsioonile MTÜ Terra Maritimale kogukonna kaasamiseks sihtkoha arendamisel. Lõputöö uurimisküsimusteks on:

- milline on kohaliku kogukonna roll Matsalu turismipiirkonna arendamisel;
- kuidas on võimalik kohalikku kogukonda kaasata Matsalu turismipiirkonna arendamisel.

Uuringu eesmärk on välja selgitada, milline on kohaliku kogukonna roll ja kaasamisvõimalused sihtkoha arendamisel Matsalu turismipiirkonnas. Uuringu meetodiks on poolstruktureeritud grupiintervjuu. Grupiintervjuu on andmekogumisemeetod, mis põhineb mitme isiku samaaegsel küsitlemisel kasutades struktureerimata, poolstruktureeritud või struktureeritud intervjuu formaati. Grupi struktuur ning osalejate arv varieeruvad sõltuvalt uuringu teemast ning uuringu korraldaja eelistustest. (Thorpe & Holt, 2008, lk 122)

Lenao ja Saarinen (2015, lk 209) peavad intervjuud eelistatumaks uuringu meetodiks saamaks põhjalikku ja asjakohast teavet erinevatel teemadel turismivaldkonnas. Rahmawati, Supriharjo, Setiawan ja Pradinie (2014, lk 143) toovad lisaks välja, et poolstruktureeritud intervjuud on paindlikud ning sobivad uuringutesse, kus käsitletakse respondentide arvamusi. Sellest tulenevalt on uuringu meetodiks poolstruktureeritud grupiintervjuu kogukonna liikmetega.

Intervjuu koosnes 30-st küsimusest, mis olid jaotatud nelja plokki. Küsimuste koostamisel lähtuti varasematest kogukonna kaasamist käsitlevatest uuringutest (vt tabel 2) ning tehti koostööd MTÜ Terra Maritima juhiga. Küsimustikus olid kajastatud järgnevad teemad: turismi tajutav mõju, sihtkohta panustamine ja ettevõtlus ning kogukonnasisene üksmeelsus ja usaldus. Samuti käsitleti koostööd, eestvedamist,

kaasamist, informatsiooni kättesaadavust ning sihtkoha arendusorganisatsiooni puudutavaid teemasid.

Tabel 2. Intervjuu küsimuste koostamisel kasutatud allikad (autori koostatud)

uuringus käsitletavad teemad	teemade ja uuringu küsimuste aluseks olevad allikad
turismi tajutavat mõju kajastavad küsimused	Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M. (2016)
sihtkohta panustamise ja ettevõtlusega seotud küsimused	Dana, L. P., Gurau, C., Lasch, F. (2014) Moscardo, G. (2014) Tolkach, D., King, B. (2015)
kogukonnasisest üksmeelsust ja usaldust kajastavad küsimused	Haukeland, J. (2011) Marzuki, A. (2008) Tolkach, D., King, B. (2015)
koostööd, eestvedamist, kaasamist otsuste langetamisel ning turismi arendamist käsitleva informatsiooni kättesaadavust kajastavad küsimused	Tolkach, D., King, B. (2015) Waayers, D. Lee, D., Newsome, D., (2012)
sihtkoha arendusorganisatsiooni puudutavad küsimused	MTÜ Terra Maritima soovil lisatud küsimused, uurimaks kogukonna teadlikkust organisatsiooni olemusest ja tegevustest ning motivatsiooni organisatsiooni tegevustes osalemiseks.

Uuringus osalevad inimesed valiti välja sihipärase valimi alusel. Sihipärasesse valimisse kuuluvad Matsalu turismipiirkonna (Hanila, Koonga, Lihula, Martna, Ridala ja Varbla) asjalised ehk piirkonna elanikest turismiettevõtjad, omavalitsusüksuste esindajad ning kogukonna liikmed, kellel puudub otsene seos turismiga. Gruppiintervjuud viidi läbi igas piirkonna vallas, kolmeliikmelistes gruppides, kaasates kõigi kolme eelmainitud asjaliste grupi liikmeid.

Piloot-uuring viidi läbi 21.02.2017. Pilootuuringu põhjal lisati küsimustele täpsustusi ning vähendati küsimuste arvu, eemaldades uurimisteema jaoks ebaolulised küsimused, mis käsitlesid liialt spetsiifiliselt sihtkoha arendustegevusi. Teine piloot-uuring viidi läbi 27.02.2017, mis kinnitas, et küsimustik on vastajatele arusaadav ning tulemustest lähtuvalt on võimalik vastata uurimisküsimustele. Piloot-uuringute tulemusi uurimistulemustes ei arvestatud. Põhiuuring viidi läbi perioodil 17.03.2017–17.04.2017. Enne uuringu algust saatis autor e-kirja teel päringu piirkonna omavalitsustele vallavalitsuste ruumide kasutamiseks intervjuude läbiviimise tarbeks. Nädala jooksul

vastasid ning andsid nõusoleku pooled omavalitsustest, nädala jooksul mittevastanutele helistati ning saadi nõusolek telefoni teel.

Koostöös MTÜ Terra Maritima juhiga valiti välja potentsiaalsed osalejad, kellele saadeti e-kirja teel kutse osalemaks uuringus. Kutsele oli lisatud kõigi kolme antud vallas osalema kutsutu nimed ning *doodle* keskkonna link, kuhu oli osalejatel võimalik kooskõlas märkida intervjuuks sobilikud ajad. Esimese nädala jooksul vastas 18-st kutsutust seitse intervjuueeritavat. Osalejatega, kes nädala jooksul ei olnud kirjale vastanud, täpsustati osalemise soov ning intervjuu toimumise aeg üle telefoni teel. Uuringus osalema kutsututest ei olnud kahel inimesel erinevatel põhjustel võimalik intervjuudest osa võtta. Vastavalt autori palvele nimetasid mõlemad keeldujad piirkonnast teise sama valdkonna esindaja, kes võiks osalemisest huvitatud olla. Soovitatud isikutega võeti telefoni teel ühendust ning saadi koheselt nõusolek uuringus osalemiseks.

Osalejate eelneval nõusolekul intervjuud salvestati ja transkribeeriti. Andmeanalüüsimeetodina kasutati sisuanalüüsi, sealjuures kasutati nii deduktiivset kui ka induktiivset kodeerimist. Kategooriate aluseks on eelnevas tabelis esitatud teemavaldkonnad. Lisatud tsitaadid on illustratiivsed.

2.2. Uuringu tulemuste analüüs

Käesoleva lõputöö raames viidi autori poolt läbi uuring, selgitamaks kohaliku kogukonna rolli ning kaasamist Matsalu turismipiirkonnas. Antud peatükis esitatakse uuringu tulemuste analüüs ning intervjuudes osalejate vahelise interaktsiooni kirjeldus. Kõiki läbiviidud grupiintervjuusid ühendavaks jooneks oli omavalitsuse esindaja domineerimine vestluses. Omavalitsuse esindajad vastasid küsimustele peaaegu alati esimesena (vastamisjärjekord oli osalejate valida) ning andsid kõige pikemaid vastuseid. Kogukonnaesindajad nõustusid oma vastustes sageli omavalitsuste esindajatega ning lisasid omapoolseid näiteid, otsest oponeerimist kahe eelmainitud asjaliste rühma vahel ei täheldatud. Turismiettevõtjate esindajad seevastu nõustusid omavalitsuse esindajatega harvemini ning mõningatel juhtudel esitasid ka vastuväiteid. Sellele vaatamata toimusid intervjuud rahulikus õhkkonnas ning konflikte vastajate vahel ei esinenud.

Esimene küsimuste plokk sisaldas küsimusi, mis kajastasid turismi tajutavat mõju. Turismi mõju igapäevaelule tunnetasid kõik turismiettevõtjad ning omavalitsuste esindajad. Enamasti hinnati turismi mõju positiivseks, kuid Hanila vallas toodi negatiivse näitena välja Risti-Virtsu maantee lähedus ning selle suure liikluskoormusega kaasnevad ohud. Kogukonna esindajad turismi mõju oluliselt ei tunnetanud, peamise põhjendusena toodi piirkonna vähest küllastajate hulka. Kaks kogukonna esindajat ning üks omavalitsuse esindaja avaldasid soovi tulevikus turismiettevõtlusega tegeleda.

„Igapäevaelu isiklikult ei mõjuta, aga tahan tulevikus hakata turismiga tegelema. Käin koolitustel ja ennast täiendamas.” (Kogukonna esindaja, Ridala)

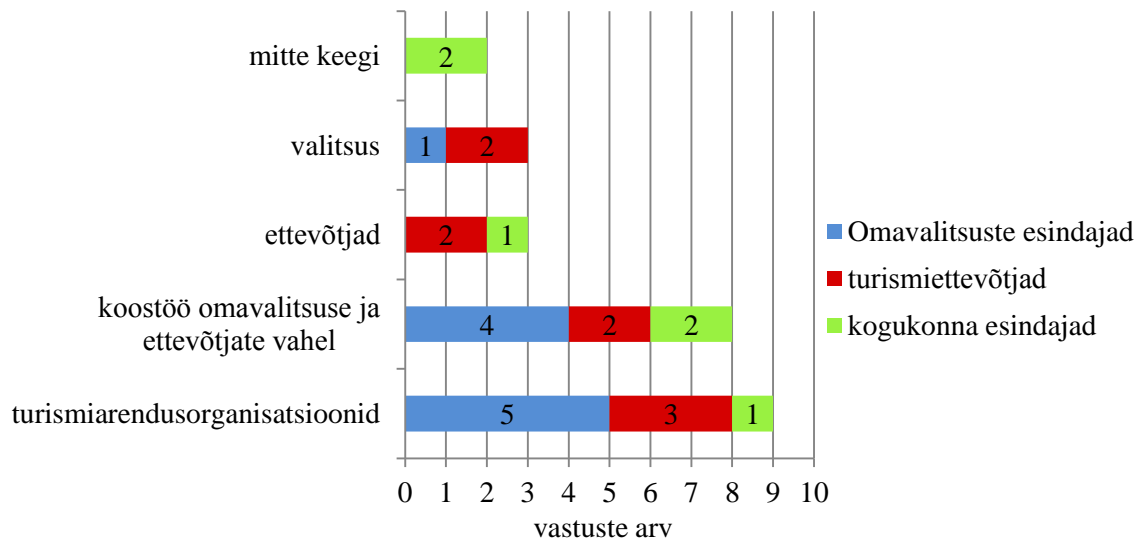
Kõik vastajad märkisid, et turism ei ole piirkonda kaasa toonud olulisi muutusi, rõhutades, et piirkonnas ei ole olulise tähtsusega turismiatraktsioone. Sellegi poolest nimetati väiksemaid muudatusi, mis on tänu turismi arengule piirkonnas aset leidnud. Peamiste näidetena toodi piirkonna korrastamist, väiksemate turismiobjektide (matkarajad, infopunktid) rajamist ning majutusasutuste loomist. Samuti nimetasid kõik omavalitsuste esindajad käimasolevat MTÜ Terra Maritima viitade projekti.

„Ei oska öelda, et siia piirkonda nii olulisi muutuseid on toonud. Võib-olla riivamisi.” (turismiettevõtja, Martna)

Üldist turismi mõju piirkonnale hinnati neutraalseks, kaldega pigem positiivse suunas. Positiivse mõju näitena toodi enim piirkonna korrastamist ning ettevõtlusalase aktiivsuse tõusu. Turismi negatiivse mõju peamiseks näiteks oli prügistamine. Lisaks märkisid Ridala ning Koonga valla ettevõtjad ning kogukonna esindajad, et piirkonna peamised küllastajad, loodusturistid, on üldjoontes viisakad ja rahumeelsed inimesed, kes probleeme ei põhjusta.

Järgmine küsimuste plokk keskendus sihtkohta panustamisele ning ettevõtlusele. Esmalt paluti vastajatel nimetada, kes nende hinnangul vastutab piirkonnas turismi arendamise eest. Peamise vastutajana toodi erinevad piirkondlikud turismiarendusorganisatsioonid (MTÜ Terra Maritima, MTÜ Läänema Turism, SA Pärnumaa Turism, Pärnu Lahe Partnerluskogu) ning koostööd turismiettevõtjate ja omavalitsuste vahel. Omavalitsuste esindajate poolt lisati, et vallavalitsuses ei ole sageli kindlat inimest, kes

turismivaldkonna eest vastutaks, seega toetutakse turismivaldkonna tegevustes enamasti turismiarendusorganisatsioonidele. Kõik esitatud vastused on kajastatud järgnevalt (vt joonis 3.)

Joonis 3. Matsalu turismipiirkonnas turismiarengu eest vastutajad asjaliste lõikes (autori koostatud)

Omavalitsuste koostööd turismiettevõtjatega nimetasid kaks turismiettevõtjat, kaks kogukonna esindajat ning neli omavalitsuse esindajat. Ettevõtjate vastutust märkisid kaks ettevõtjat ja üks kogukonna esindaja. Kahel juhul tõid ettevõtjad välja ka valitsuse poolseid tegevusi. Valitsuse rolli nimetas ka üks omavalitsuse esindaja. Samas nentisid kaks kogukonna esindajat, et nende hinnangul ei vastuta sihtkoha arendamise eest keegi.

„Vastutajat ei ole ja ma ei kujuta ette ka, et vald peaks vastutama. Inimene kes seda teeb on väga kiiduväärt, et on ette võtnud. Et panna kedagi kohustuslikult vastutama, see ei lähe ju mitte.” (kogukonna esindaja, Koonga)

Järgnevalt küsiti osalejatelt, milles seisneb nende arvates kohaliku kogukonna roll piirkonna arendamisel. Kõik vastajad nimetasid kogukonna rolli piirkonna korrastamisel ning parema elukeskkonna loomisel. Näidetena toodi välja külaseltside ning mittetulundusühingute tegevusi läbi erinevate talgute ja ühistegevuste ning puhkekohtade rajamise. Mitmed vastajad rõhutasid sealjuures, et eelmainitud tegevuste elluviimiseks on vajalik on aktiivsete eestvedajate olemasolu kogukonnas.

„Kogukonna roll tegelikult mina leian, et on päris suur. Kogukond koosneb liikmetest, kes on põliselanikud, nad saavad ise kõige rohkem kasu kõigest mis siia rajatakse.”
(turismiettevõtja, Martna)

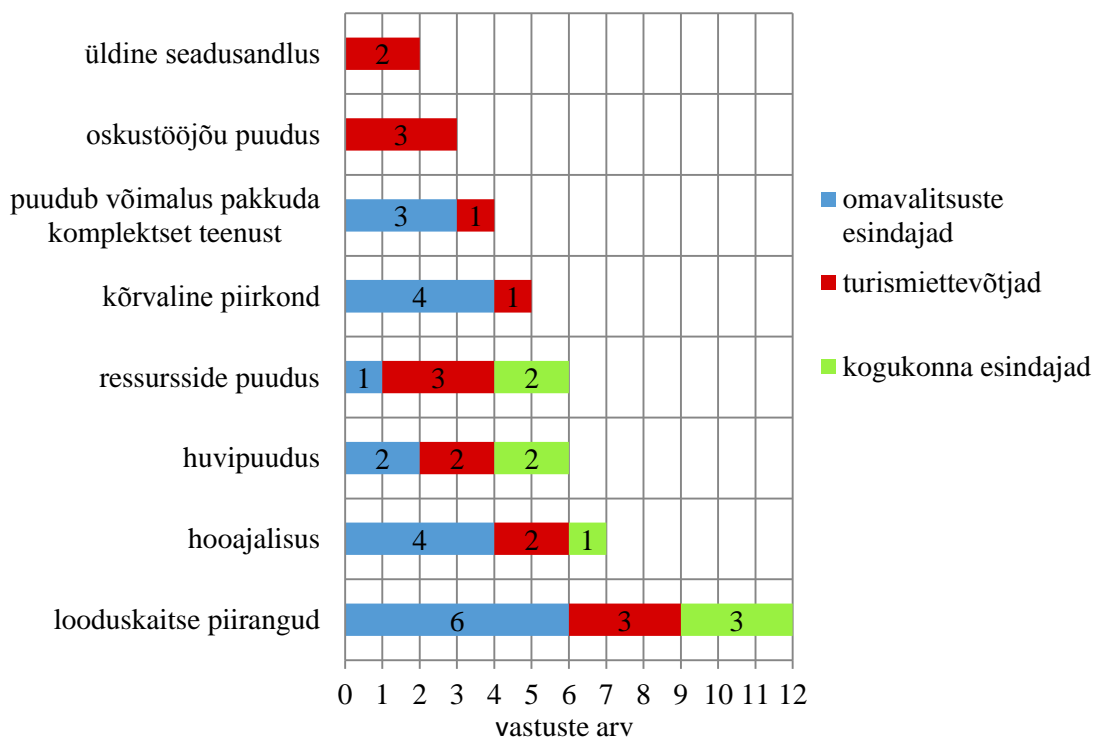
„Piirkonna arendamine sõltub kohalikest inimestest, vajalik on aktiivne eestvedaja.”
(omavalitsuse esindaja, Koonga)

Viimases küsimuses sihtkohta panustamise osas küsiti intervjuueeritavate rolli ning panustamise kohta sihtkoha arendamisel. Omavalitsuse esindajad nimetasid koostööd MTÜ Terra Maritima ning teiste turismiarendusorganisatsioonidega, rahalist panustamist ning elanike toetamist erinevate projektide ja taotluste osas. Turismiettevõtjad tõid peamiselt välja toetamise läbi ettevõtluse arendamise, (turismi)teenuste pakkumise ning piirkonna korrastamise, mõlemaid vastuseid nimetati viiel korral. Kogukonna esindajatest panustavad pooled vastajatest läbi piirkonna korrastamise ning pooled läbi seltside tegevuste. Piirkonna korrastamise läbi panustavad sihtkoha arengusse ka kaks omavalitsuse esindajat.

Ploki teises pooles on toodud turismiettevõtlust kajastavad küsimused. Esmalt paluti osalejatel hinnata piirkonna turismialast ettevõtlusaktiivsust. Antud küsimuse osas olid vastajad üksmeelel, et see on väga madal. Pooltes piirkonna valdades (Hanila, Lihula ja Ridala) märgiti, et ettevõtlusaktiivsus on tõusmas. Enim rõhutati turismiettevõtjate vähesust Martna vallas. Koonga vallas seevastu hinnati küll aktiivsust madalaks, kuid selles nähti pigem eelist kui probleemi. Selgitati, et vähese külastatavusega piirkonnas on võimalus edukat turismiettevõtet pidada vaid siis, kui konkurents on väike ning piirkonna peamiseks sihtgrupiks on privaatsust ja looduslähedust otsivad üksikkülastajad.

Madala turismialase ettevõtlusaktiivsuse peamise põhjusena toodi vastajate poolt enim välja kaitsealadest tulenevaid regulatsioone. Kõigi asjaliste gruppide poolt nimetati ka hooajalisust, ressursside puudust ning elanike huvipuudust turismiettevõtlusega tegelemiseks. Lisaks märgiti madala ettevõtlusaktiivsuse põhjustena veel piirkonna kõrvalist asukohta, komplektse turismiteenuse pakkumise võimaluse puudumist,

oskustööjõupuudust ning üldisest seadusandlusest tulenevaid piiranguid (vt joonis 4).

Joonis 4. Ettevõtlust piiravad tegurid Matsalu turismipiirkonnas asjaliste lõikes (autori koostatud)

Ressursside puudus toodi välja kõigi asjaliste rühmade (sealhulgas enim ettevõtjate) poolt, peamiselt peeti silmas majanduslikke ressursse. Huvipuudus turismiettevõtlusega tegelemiseks toodi samuti välja kõigi asjaliste rühmade poolt võrdselt. Ettevõtjad märkisid lisaks peamistele nimetatud põhjustele ka oskustööjõu puudust (kolmel korral) ning üldisest seadusandlusest tulenevaid piiranguid (kahel korral). Seadusandlike piirangute täpsustusena nimetasid vastajad majutusteenuste pakkumisele ja osutamisele seatud nõudeid, selgitades, et väikeetevõtjana on neid sageli raske täita. Kolm omavalitsuse esindajat ning üks ettevõtja nentisid, et piirkonnas puudub ka võimalus komplektse turismiteenuse pakkumiseks.

Kõige tugevamat reaktsiooni põhjustas vastajate seas just kaitsealade temaatika. Looduskaitselisi piiranguid loeti olulisemaks ettevõtlust takistavaks teguriks suurema osa vastajate poolt. Koonga vallas toodi eraldi näitena välja konflikt looduskaitse ning

suveteatrite korraldajate vahel, millest tulenevalt kadus piirkonnast võimalus korraldada rohkelt külastajaid meelitavaid vabaõhuetendusi.

„Suveteatrid said alguse siit vallast, Soontagana maalinnast. Siin nad aga edasi ei läinud, looduskaitse ei lubanud maalinna autodega sõita. Tänapäeva inimene ei kõnni 2,5 km. Oleksime tänu suveteatrile piirkonnana tugevalt eristunud.” (turismiettevõtja, Koonga)

Kaitsealad toodi samas välja ka ettevõtlust soodustavate teguritena, rõhutades nende olulisust loodusturistide piirkonda meelitamisel. Kaitsealaid ning loodust üldiselt nimetasid soodustava tegurina pooled ettevõtjatest, kaks kogukonna esindajat ning üks omavalitsuse esindaja. Ettevõtlust soodustavateks teguriteks nimetati veel omavalitsuste toetavat suhtumist, mida märkis üks omavalitsuse esindaja, kaks ettevõtjat ning üks kogukonna esindaja. Võimalust taotleda erinevaid toetusi ettevõtlusega alustamiseks ning maaelu edendamiseks toodi iga asjaliste rühma poolt välja ühel korral. Koonga ning Varbla valla turismiettevõtjad juhtisid tähelepanu asjaolule, et piirkonnas on palju kasutamata potentsiaali.

Vastuseks küsimusele, millised on omavalitsusepoolsed tegevused soodustamiseks turismiettevõtlust piirkonnas, nimetasid vastajad enim omavalitsustepoolset toetavat suhtumist ettevõtlusesse. Omavalitsuste toetavat suhtumist märkisid viis omavalitsuse esindajat, neli ettevõtjat ning kolm kogukonna esindajat. Näidetena toodi peamiselt projektitaotluste ja (arendus)tegevuste kooskõlastamist ning üldist nõustamist.

Omavalitsuste esindajad tõid välja rahalise toetuse valla eelarvest ja turismi kajastamise arengukavades. Lisaks nimetati omavalitsuste poolt ka üldist piirkonna ja taristu arendamist ning turundusalaseid tegevusi koostöös piirkondlike turismiarendusorganisatsioonidega.

„Valla ülesanne on üldist pilti parandada ja ettevõtteid aidata.” (omavalitsuse esindaja, Koonga)

Turismiettevõtjad rõhutasid enim turismi kajastamist valdade arengukavades, põhjendades, et see on oluline, kuna hõlbustab ettevõtjatel projektirahastuse taotlemist. Kaks kogukonna esindajat ja üks ettevõtja nentisid ka omavalitsuse rolli informatsiooni edastamisel ning üks kogukonna esindaja tõi välja omavalitsuse poolt korraldatava

heakorrakonkurssi. Ploki lõpus paluti osalejatel nimetada endapoolseid soovitusi turismiettevõtluse edendamiseks piirkonnas. Enim soovitusi käsitles informatsiooni liikumise edendamist (nii ettevõtjate vahel kui ka valdade ja arendusorganisatsioonide poolt) ning koostöö tihendamist kõigi kolme grupi vahel. Samuti nimetati üldist taristu arendamist ning koostööd kaitsealade valitsejaga.

Kolmas küsimuste plokk keskendus kogukonnasisest üksmeelsust ja usaldust kajastavatele küsimustele. Esiteks küsiti, mida tähendab vastajate jaoks kogukond. Enamus vastajatest nentis, et kogukonna mõiste on muutunud ning nende jaoks on kogukond pigem ühiste huvide ning elustiiliga inimeste kogum. Kõik omavalitsuste esindajad rõhutasid, et vald koosneb mitmetest erinevatest kogukondadest (nii piirkonna kui ka elustiili põhistest). Oma küla tunnetasid kogukonnana kolm kogukonna esindajat ning üks ettevõtja. Kolm turismiettevõtjat märkisid, et nende kogukond põhineb ühistel huvidel. Oma kogukonda ei osanud täpselt kirjeldada kolm kogukonna esindajat ning kaks turismiettevõtjat. Viimasel juhul hinnati kogukonnaks peamiselt inimesi samast piirkonnast, keda teatakse ja kellega suheldakse.

„Minu jaoks on kogukonna mõiste väga hägune, ei tunnetata kogukonda. Pigem on sõpruskond, pole oma küla elanikke ammu näinud.” (turismiettevõtja, Lihula)

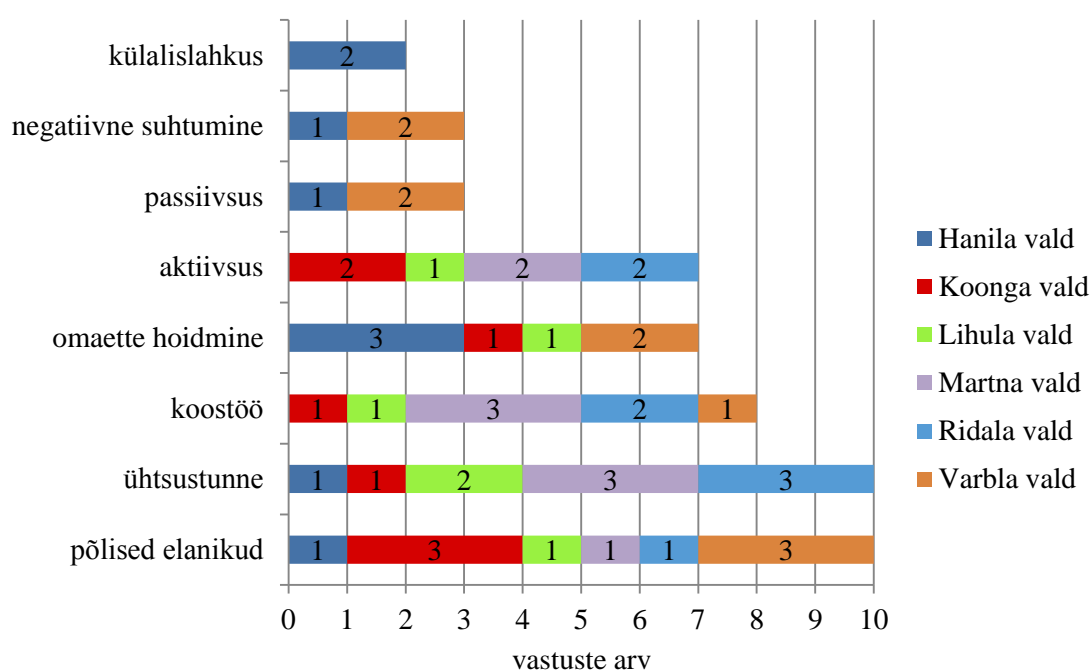
Kogukondi iseloomustati enim märksõnadega ühtsus (10 korda), põlised elanikud (10 korda) ning koostöö (8 korda). Sealjuures rõhutati, et koostöö ja ühtsustunne, mis on kogukondade sees, puudub sageli erinevate kogukondade vahel. Kõige ühtsemaks hindasid oma kogukondi Martna, Koonga ning Ridala valla vastajad, tuues peamisteks põhjendusteks põlise elanikkonna ning aktiivsete inimeste rohkuse.

„Meil on väga vinged kogukonnad, ma ei tea milline koht Eestis saaks vastu panna, ollakse hästi aktiivsed.” (omavalitsuse esindaja, Ridala)

Elanike aktiivsust ei nimetatud kogukonda iseloomustava märksõnana Varbla ja Hanila vallas. Antud valdades rõhutati enim põliste elanike negatiivset suhtumist piirkonna uutesse elanikesse (seda nimetasid nii uusasukatest kui ka põliselanikest vastajad). Samuti märgiti eeltoodud valdades enim ka elanike soovi omaette hoida. Hanila vallas

nentisid vastajad, et kogukond on siiski valdavalt külalishakke, näitena toodi jaanipäeva tähistamist.

Üldarvuliselt iseloomustati kogukondi rohkem positiivsete märksõnadega (32 positiivset ja 18 negatiivset märksõna). Põlise elanikkonna mõistet kajastati sealjuures nii positiivses (Koonga, Martna ja Ridala vallas) kui ka negatiivses võtmes (Hanila, Lihula ja Varbla vallas). Kõik esitatud vastused on kajastatud joonisel 5.

Joonis 5. Kogukondi iseloomustavad märksõnad valdade lõikes (autori koostatud)

Küsimusele, mis käsitles vastajate osalemist kogukondlikel üritustel ja ühissetevõtmistel, vastasid kõik intervjueeritavad jaatavalt. Põhjendustena toodi, et see on osa kogukonna elust ning loob hea tunde. Lisaks nimetati ka, et ühised ettevõtmised on heaks võimaluseks teiste piirkonna elanikega kokku saada ning suhelda. Näidetena toodi peamiselt erinevaid tähtpäevi (nt jaanipäev, aastavahetus) ning talguid. Sealjuures rõhutasid mitmed vastajad, et eelistavad osaleda nn vajaduspõhistel talgutel (nt puhkekoha rajamine, kevadine ranna koristamine) regulaarsete talgute asemel (nt Teeme Ära).

Küsimusele, kas kogukonnas valitseb usaldus, vastasid jaatavalt Martna, Lihula ning Koonga valla osalejad. Teistes valdades oli vastuseks „nii ja naa”. Selgitustena toodi välja, et ajalooliselt eraldi seisnud piirkondade inimesed ei suhtle sageli omavahel ning

põlised elanikud on uute asukate suhtes tihti umbusklikud. Lahendusena pakuti haldusreformi, mis võib muuta elanike mõistet oma kodukohast ning kogukonnast. Sealjuures märgiti, et inimeste suhtumist on raske muuta ning olukorda saab lahendada vaid positiivne energia ning aeg.

„Usaldus on habras tekkima ja kerge kaduma. Palju on probleeme, näiteks naabrimehel viidi kõik raudasjad ära. Sellised momendid mõjuvad usaldusele laastavalt.” (turismiettevõtja, Varbla)

Viimane plokk oli jaotatud kolmeks alateemaks, käsitledes eestvedamist ja kaasamist otsuste langetamisel, turismi arendamist käsitleva informatsiooni kättesaadavust ning koostööd. Esmalt küsiti, millised on kogukonna võimalused turismiarendut puudutavatel teemadel kaasa rääkimiseks. Omavalitsuste esindajad nimetasid peamiseks võimaluseks osalemist läbi arengudokumentide (arengukavad, detailplaneeringud), mis on avalikult kättesaadavad valla elanikele tutvumiseks ning ettepanekute esitamiseks. Samas nenditi, et kogukonna tagasiside antud teemal on olnud minimaalne. Turismiettevõtjad nimetasid lisaks osalemist läbi erinevate piirkonnas tegutsevate katuseorganisatsioonide ning otsest suhtlust vallavalitsusega (erinevate probleemide ja takistuste lahendamisel). Seevastu märkisid turismiettevõtjad Varblast ja Lihulast, et võimalusi kaasrääkimiseks on, kuid see ei too sageli soovitud kasu.

„Võid ju rääkida küll, aga mis sellest kasu on, sellest ei muutu midagi.” (turismiettevõtja, Lihula)

Kogukonna esindajad tõid lisaks arengudokumentidele kaasrääkimise võimalustena välja ka kuulumise külaseltsidesse ja mittetulundusühingutesse. Selgitusena märgiti, et läbi seltside ja ühingute on suurem võimalus piirkonna arendamisel osaleda. Vähesel osalemisaktiivsuse peamiseks põhjuseks toodi huvipuudus turismivaldkonna suhtes.

Järgmiseks küsiti vastajatelt, kas nad on osalenud piirkonna turismiarendusega seotud otsuste langetamisel. Antud küsimusele vastasid jaatavalt kõik omavalitsuste esindajad, pooled turismiettevõtjatest ning enamus kogukonna esindajatest. Üheks peamiseks osaluse viisiks toodi välja osalemine avalike arengudokumentide (piirkondlike arengukavade) koostamises. Teiseks peamiseks osalemise viisiks märgiti turismi- ning

muude piirkonna arendusorganisatsioonides osalemist (vt tabel 3). Arendusorganisatsioonidest toodi nimeliselt välja järgnevad: MTÜ Terra Maritima, MTÜ Läänemaa Turism, SA Pärnumaa Turism, Pärnu Lahe Partnerluskoogu ning Saarte Geopark.

Tabel 3. Osalemine turismiarenguga seotud otsuste langetamisel (autori koostatud)

omavalitsus	asjalised	osalemine	osalemise viis	osalemise/ mitteosalemise põhjus
Hanila vald	omavalitsuse esindaja	jah	arengukava, arendusorganisatsioonid	ametikohtused, piirkonna areng, huvi turismi vastu
	turismiettevõtja	jah	arengukava, arendusorganisatsioonid	piirkonna areng
	kogukonna esindaja	jah	arengukava, projektid	piirkonna areng
Lihula vald	omavalitsuse esindaja	jah	arengukava	ametikohtused
	turismiettevõtja	ei		ei ole võimalik kaasa rääkida
	kogukonna esindaja	jah	arendusorganisatsioonid	piirkonna areng
Martna vald	omavalitsuse esindaja	jah	arengukava, arendusorganisatsioonid	ametikohtused
	turismiettevõtja	ei		huvipuudus
	kogukonna esindaja	ei		huvipuudus
Koonga vald	omavalitsuse esindaja	jah	arendusorganisatsioonid	piirkonna areng, piirkonna esindamine
	turismiettevõtja	jah	arendusorganisatsioonid	initsiatiivi näitamine
	kogukonna esindaja	jah	arendusorganisatsioonid	piirkonna esindamine
Ridala vald	omavalitsuse esindaja	jah	arengukava, arendusorganisatsioonid	ametikohtused, huvi turismi vastu
	turismiettevõtja	jah	arengukava	piirkonna areng, huvi turismi vastu
	kogukonna esindaja	ei		toetan muud moodi
Varbla vald	omavalitsuse esindaja	jah	arengukava, arendusorganisatsioonid	ametikohtused, huvi turismi vastu
	turismiettevõtja	ei		ei ole näinud võimalust osalemiseks
	kogukonna esindaja	jah	arengukava	piirkonna areng

Omavalitsuste esindajad nimetasid enim põhjuseks ametikohtast lähtuvaid kohustusi, kuid tõid koos teiste vastajatega motivaatoritena välja ka huvi turismi ning ettevõtluse ja

piirkonna arendamise vastu. Mitteosalemise peamisteks põhjusteks nimetati kogukonna esindajate poolt huvipuudust. Üks kogukonna esindaja märkis ka, et toetab piirkonna turismiarendust seeläbi, et tema maa pealt algab matkarada. Lihula valla turismiettevõtja nimetas mitteosalemise põhjuseks tulemusliku kaasaraadkimise võimaluse puuduse. Varbla valla ettevõtja nentis, et ei ole saanud õigeaegset informatsiooni osalemisvõimaluste kohta.

„Ei ole näinud võimalust osalemiseks, olen tagantjärele kuulnud asjadest.” (turismiettevõtja, Varbla)

Otsuste langetamise osa lõpetuseks paluti osalejatel hinnata enda kaasamist sihtkohta puudutavate otsuste langetamisel. Omavalitsuste esindajad kinnitasid, et nemad on alati piirkonna otsuste langetamisel kaasatud ning kogukonnal on võimalus osaleda. Suurem osa ettevõtjatest ning kogukonna esindajatest ei osanud enda kaasamisele otsest hinnangut anda, kuid nentisid, et võimalused osalemiseks on olemas, kuid nende leidmiseks peab ise üles näitama huvi ja aktiivsust.

„Kõik on enda tahtmise taga ja aja taga. See kes ütleb, et tahab kaasa lüüa, see alati kutsutakse, sest neid on vähe.” (omavalitsuse esindaja, Hanila)

Kolmas küsimuste alagrupp käsitles osalemist turismiarendusega seotud arendustegevuste elluviimisel. Küsimusele, kas olete osalenud piirkonna turismiarendusega seotud arendustegevuste elluviimisel, vastasid jaatavalt kõik peale ühe kogukonna esindaja. Tegevustena toodi välja peamiselt piirkonna korrastamist ning puhkekohtade ja külaplatside rajamist. Suurem osa kogukonna esindajaid vastas antud küsimusele algselt eitavalt, kuna nad ei hinnanud ümbruskonna korrastamist oluliseks tegevuseks piirkonna arengu suhtes. Kõigil eelnevatel juhtudel teised osalejad kogukonna esindajate tähelepanu nimetatud tegevuste olulisusele, millele järgnevalt eelmainitud oma vastust täpsustasid. Omavalitsuste esindajad selgitasid, et turismialaseid arendustegevusi teostatakse enamasti läbi MTÜ Terra Maritima ning teiste piirkondlike arendusorganisatsioonide. Enim motiveeris vastajaid arendustegevustest osa võtma elukeskkonna parandamisest tulenev üldine hea enesetunne ning ühtsustunne. Samuti lisati, et ühised ettevõtmised käivad kogukonnas elamise juurde ning oluline osa on ka heal eeskujul.

Arendustegevuste teema lõpetuseks paluti osalejatel hinnata enda kaasamist arendustegevuste elluviimisel. Ennast otseselt kaasatuks hindasid vaid vallavalitsuste esindajad, kes rõhutasid samas, et ka arendustegevuste osas on kutsutud kogukonda osalema, kuid huvi on endiselt väike. Turismiettevõtjad ning kogukonna esindajad tõid esile, et vastav informatsioon ei ole sageli kättesaadav ning nentisid, et arendustegevustes osalemine põhineb peamiselt omaalgatustel või läbi ühingute tegevuste.

Ploki esimese osa lõpetuseks küsiti osalejatelt, kes peaks vastutama selle eest, et kogukond oleks otsuste langetamisel kaasatud. Antud küsimuse puhul olid vastajad suuresti üksmeelel, et peamiseks vastutajaks on kohalikud omavalitsused. Suurem osa vastajatest lisas ka, et kogukonna liikmed peaksid olema aktiivsemad ning üles näitama rohkem initsiatiivi, et olla kaasatud. Samuti rõhutati ka ettevõtjate vastutust oma tegevusel. Kaks vastajat ei nimetanud ei omavalitsuse ega kogukonna vastutust. Üks kogukonna esindaja vastas, et kedagi ei saa kogukonna kaasamise eest vastutama panna ning ühe ettevõtja hinnangul vastutab iga otsuse puhul otsuse langetaja.

„See kes hakkab otsust langetama peab otsustama. Kui ise otsustan siis kaasan need, keda see mõjutab. Vastutab see, kes otsuse langetab.” (turismiettevõtja, Lihula)

Teine alateema antud plokis kajastas turismi arendamist käsitleva informatsiooni kättesaadavust. Viies omavalitsuses kuuest hinnati turismiarendusega seotud informatsiooni kättesaadavust väheseks. Koonga valla vastajad ainsana hindasid informatsiooni kättesaadavust heaks. Martna, Ridala, Hanila ja Lihula vastajad tõid peamise infoallikana välja valla Facebooki lehekülje, Varbla ja Koonga vallas nimetati peamiseks allikaks valla kodulehte. Lisaks märgiti veel oluliste infoallikatena kohalikke ajalehti, brošüüre, kuulutusi ja teadaandeid infostendidel ning turismiinfopunkti ja infokioskit. Asjaliste lõikes ei olnud allikate nimetamise osas märkimisväärseid erinevusi gruppide vahel.

Viimase alateemana käsitleti koostööd. Alustuseks küsiti osalejatelt kui oluline on nende jaoks Matsalu turismipiirkonnaülene koostöö turismi arendamisel. Kõige olulisemaks hindasid piirkonna koostööd omavalitsuste esindajad, rõhutades, et

väikesed piirkonnad ei saaks üksi hakkama. Sealjuures nentis Varbla omavalitsuse esindaja, et tema hinnangul on Varbla piirkond kohati kõrvale jäänud.

„Tegevus kipub koonduma ümber Matsalu lahe, tunnen, et oleme veidi kõrvale jäänud.”
(omavalitsuse esindaja, Varbla)

Koostööd pidasid oluliseks ka turismiettevõtjad, kuid Ridala ja Varbla vallas lisati, et kohati on koostöö teiste turismiarendusorganisatsioonidega olulisem (vastavalt MTÜ Läänemaa Turism ja Romantiline Rannatee). Piirkonnaülest koostööd hindasid oluliseks neli kogukonna esindajat, märkides samuti, et väikestel piirkondadel on üksi raske turismi arendada. Kogukonna esindajad, kes koostööd oluliseks ei hinnanud, tõid põhjuseks otsese kokkupuute ja kasu puudumise.

MTÜ Terra Maritima tegevustest on enim teadlikud vallavalitsuste esindajad, kes saavad vastavat informatsiooni otsese suhtluse kaudu. Samuti on teadlikud enamus kogukondade esindajatest. Turismiettevõtjatest on ühingu tegevustest teadlikud pooled vastajatest, kaks ettevõtjat on teadlikud vähesel määral, ning üks vastaja nentis, et ei oma ühingu tegevuste kohta üldse infot. Ühingu ja selle tegevuste kohta informatsiooni leidsid vastajad enim ühingu kodulehelt, lisaks mainiti ka brošüüre ning Facebooki.

Piirkondlikel koostöökogudel või infopäevadel on osalenud kõik omavalitsuste esindajad, tuues peamiseks osalemise põhjuseks ametikohustused. Turismiettevõtjatest on osalenud pooled, tuues põhjuseks huvi piirkonna arengule kaasa aidata, mitte osalenud ettevõtjad tõid põhjuseks ajapuuduse. Kogukonna esindajatest on koostöökogudel või infopäevadel osalenud vaid kaks vastajat, kes tõid põhjenduseks huvi turismi ning piirkonna arengu vastu. Mitteosalejad tõid põhjuseks aja ja huvi puuduse.

Viimaks paluti osalejatel teha ettepanekud kogukonna kaasamiseks piirkonna arendamisel. Põhilised soovitusel olid suunatud MTÜ Terra Maritimale ning omavalitsustele. Soovituste peamiseks suundadeks oli informatsiooni edastamise tõhusamaks muutmine ning ettevõtluse toetamine. Üheks soovitusel oli otsene kaasamine ehk kutsuda (nii otsuste kui ka tegevuste puhul) osalema kogukonna liikmeid, kes on aktiivsed ning kellest on teada, et antud teema on neile oluline. See

vähendaks informatsiooni üleküllust ning tagaks, et oluline teave jõuab huvitatud inimesteni. Nii Koonga, Lihula kui ka Ridala vallas rõhutati eelnevat soovitus, selgitades, et aktiivsetele ja silmapaistvatele inimestele saadetakse liialt osalemiskutseid.

„Kõigil pole aega kõigega tegeleda. Kui kaasaja on teinud selgeks miks ja keda kaasatakse ja miks seda vaja on ning sellest sünnib ka praktiline tulemus, siis on see võimalik ja vajalik.”
(kogukonna esindaja, Lihula)

Teiseks informatsioonialaseks soovitusena toodi vastavate meililistide loomine (valdades, kus neid veel ei ole), mis kajastaks kogu piirkonna turismialast informatsiooni nii ettevõtjatele kui ka huvitatud kogukonna liikmetele. Lisaks soovisid nii ettevõtjad kui ka kogukonna esindajad, et valdade kodulehtedel oleks lihtsasti leitavalt välja toodud piirkonna turismiettevõtjate informatsioon. Soovituse põhjenduseks toodi, et vastav info valdade kodulehtedel on kasuks ettevõtjatel leidmaks koostööpartnereid ning kohalikel elanikel leidmaks teavet piirkonnas pakutavate teenuste kohta. Antud soovitusel vajalikkusega nõustusid ka omavalitsuste esindajad.

Turismialase ettevõtlusaktiivsuse ning olemasolevate ettevõtete tõhususe tõstmiseks soovitati kogukonda rohkem informeerida erinevatest toetuste võimalustest ning pakkuda abi projektide ning taotluste kirjutamisel. Samuti soovitati kõigi osaliste rühmade poolt kaasata erinevaid spetsialiste. Omavalitsused ning kogukondade esindajad tõid välja välise abi kaasamise tõhusamate teavituskanalite (infoportaalid) loomisel. Turismiettevõtjad nentisid, et väikeettevõtjatele ning ettevõtlusega alustavatele inimestele oleks suuresti abiks, kui piirkonnas oleks kättesaadav seadusandlusealane nõustamisteenus. Põhjendades, et neil on olnud antud teemaga raskusi ning bürokraatia võib ettevõtlusega alustamisel sageli saada takistuseks heade ideede ellu viimisel.

„Kui teha näiteks restorani või kohvikut, ei ole võimalik välja uurida, millised nõuded on vajalikud, ei ole saada spetsialisti, kes abistaks alguses.” (turismiettevõtja, Lihula)

Peamiseks soovitusena kogukondadele oli jätkata aktiivset tegutsemist ning kogukonnateenuste ning -rajatiste loomist. Oluliseks loeti aktiivsete kogukonna liikmete koondumist, märkides, et passiivseid kogukondi on raske kaasata. Sealjuures rõhutati

kogukonnaühingute ning külaseltside tähtsust, põhjendades, et seltside ja ühingute esindajatel on nii võimalik esindada kogukonda ning edastada kogukonna soove. Lisaks toodi soovitusena välja kogukonna liikmetel teha koostööd turismiettevõtjatega, teavitades neid oma maaaladel asuvatest huviobjektidest (nt kultuurimälestised, pühapaigad jne), hoides neid korras ning lubades huvilistel eelmainitud objekte külastada.

3. JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Antud peatükis on välja toodud uuringu tulemuste põhjal tehtud kokkuvõte. Samuti on analüüsi kokkuvõttele tuginedes tehtud järeldused, mille põhjal on koostatud ettepanekud MTÜ Terra Maritimale, kohalikele kogukondadele ning omavalitsustele kogukonna kaasamiseks sihtkoha arendamisel. Ettepanekuid tehakse lähtuvalt uuringu tulemustest, eeltoodud kirjandusallikatest ning piirkonna ja selle arendusorganisatsiooni eripäradest.

Uuringust selgus, et kogukonna elanikud, kes ei ole turismiga otseselt seotud, ei tunnetata selle mõju oma igapäevaelule. Samuti ei ole vastajate hinnangul turism piirkonda kaasa toonud olulisi muutusi, kuid sellegi poolest hinnatakse turismi mõju piirkonnale pigem positiivseks, kuna külastajate käitumine ei ole põhjustanud olulisi kaebusi. Rasoolimanesh ja Jaafar (2016, lk 92) rõhutavad, et kohalike elanike tajutavast turismialasest mõjust sõltub nende suhtumine. Positiivse mõju tunnetamise korral suureneb kogukonna toetus turismi arendamisele, negatiivse mõju tunnetamine aga heidutab elanikke arendamist toetamast. Seega võib uuringu tulemustest järeldada, et Matsalu turismipiirkonnas ei ole turismiga kaasnev mõju takistuseks kogukonna kaasamisele turismiarendamisel.

Peamisteks turismiarengu eest vastutajateks piirkonnas nimetati turismiarendusorganisatsioone, oluliseks hinnati ka omavalitsuse ja turismiettevõtjate koostööd. Kaitsealade valitsejat ei nimetanud piirkonna turismiarengu eest vastutavaks ükski vastaja. Arvestades piirkonna eripära (Matsalu Rahvuspargi ning paljude väiksemate kaitsealade paiknemine piirkonnas) on üheks piirkonna arendamise võimaluseks rakendada kaitsealadest tulenevat potentsiaali kasutades tsoneerimise mudelit. Pröbstl-Haider, Melzer ja Jiricka (2014, lk 221) toovad oma uuringus välja, et tsoneerimise mudel on üheks võimalikuks arendusmudeliks maaturismi sihtkohtades. Antud mudel põhineb piirkonna looduskeskkonna ja terviklikkuse esitlemisel ning selle kasutamise eelduseks on piirkonna väärtuslikele loodusaladele sertifikaadi omistamine.

Mudelit kasutatakse sageli Euroopa kaitsealade süsteemi Natura 2000 aladel, sealjuures tihti kasutavad sihtkohad ka kaitseala nime kogu piirkonna turundamisel. Antud mudeli kasutamise eeliseks on fakt, et peamise kaitseala, Matsalu Rahvuspargi, nimi on tuntud ning juba kasutusel piirkonna turundamisel. Samuti on piirkonnas esindatud ka eelmainitud Natura 2000 alad. Tsoneerimismudeli kasutamine aitaks kaasa piirkonna ühtsele arendamisele ning turundamisele läbi loodusväärtuste.

Kogukonna roll sihtkoha arendamisel Matsalu turismipiirkonnas on vastajate kohaselt piirkonna elukeskkonna parendamine selle korrastamise teel. Suurem osa vastajatest nimetas sealjuures ka seltside ning ühingute tegevuste olulisust. Ka Jaafar, Yacob, Kayat ja Tangit (2013, lk 345) rõhutavad oma uuringus, et kohalikud kogukonnad omavad võtmerolli külastajatele meeldiva keskkonna loomisel ning turismi arendamine toob kaasa ka parema elukvaliteedi kohalikele elanikele.

Jaafar, Lonik ja Rasoolimanesh (2015, lk 19) on märkinud, et maaturismi arendamisel tuleb turism ühendada üleüldise maapiirkondade arendamisega. Seejuures hoides tasakaalu turismisektori, kohaliku kogukonna ning keskkonna vahel. Seost turismi ning piirkondade üldise arengu vahel märkisid ka uuringus osalejad. Omavalitsuste peamiseks panuseks sihtkoha arendamisel nimetasid nende esindajad koostööd turismiarendusorganisatsioonidega, rahalist panustamist, elanike toetamist ning üldist piirkonna ja taristu arendamist. Turismiettevõtjad panustasid enim läbi ettevõtluse arendamise, (turismi)teenuste pakkumise ning piirkonna korrastamise ja kogukonna esindajad läbi piirkonna korrastamise ning ühingute ja seltside tegevuste.

Piirkonna turismialast ettevõtlusaktiivsust hinnati madalaks kõigi vastajate poolt. Hanila, Lihula ja Ridala vallas märgiti aktiivsuse tõusu ning Koonga vallas nähti turismiettevõtjate vähesuses pigem eelist. Samuti on Moscardo (2014, lk 367) oma uuringus rõhutanud, et maapiirkonna turismiarengus on oluline peamiseks eesmärgiks määrata üleüldine kogukonna heaolu, mitte turismi kasv. See on oluline, kuna ebaefektiivse turismijuhtimise tulemuseks on sageli maapiirkondade nõrgemad arengutulemused.

Madala aktiivsuse põhjustena toodi peamiselt välja kaitsealadest tulenevaid regulatsioone, hooajalisust, ressursside puudust ning elanike huvipuudust ettevõtlusega

tegelemiseks. Lekaota (2015, lk 455) on oma uuringus kirjeldanud, et kogukonna kaasamisel sihtkoha arendamises on sageli probleemiks kogukondade ressursside ning infrastruktuuri puudus, mis takistab näitamast üles initsiatiivi sihtkoha arendamisel.

Olulisemaks ettevõtlust takistavaks teguriks nimetati looduskaitselisi piiranguid, nentides siiski kaitsealade olulisust külastajate meelitamisel. Soodustavateks teguriteks märgiti lisaks veel omavalitsuste toetavat suhtumist ning võimalust taotleda erinevaid toetusi. Peamiseks omavalitsustepoolseks tegevuseks turismiettevõtluse soodustamisel nimetati samuti omavalitsustepoolset toetavat suhtumist. Omavalitsuste esindajad tõid lisaks välja rahalise toetuse, turismi kajastamise arengukavades ning üldise piirkonna ja taristu arendamise. Turismi kajastamine arengukavades oli oluliseks punktiks ka ettevõtjatele. Peamised soovitusel turismiettevõtluse edendamiseks piirkonnas käsitlesid informatsiooni liikumise hõlbustamist ning turismialase koostöö tihendamist kõigi kolme grupi vahel. Üheks soovitusel oli ka koostöö kaitsealade valitsejaga.

Moscardo (2014, lk 360) toob ühe soovitusel maapiirkondades turismi arendamiseks välja sotsiaalselt vastutustundlike ettevõtete toetamise. Sellest lähtuvalt tuleb toetada turismiettevõtjaid, kes soovivad arendada kogukonda ning kelle motiivid ulatuvad kaugemale oma ettevõtte kasumlikkusest. Olgugi, et vastajad ei toonud välja konflikte turismiettevõtjate ning kogukonna vahel, ei nimetatud samuti ka märkimisväärset koostööd eelnimetatud gruppide vahel. Samuti ei märgitud kogukonna saadavat kasu turismiettevõtete tegevusest.

Sellest tulenevalt on üheks soovitusel piirkonna omavalitsustele edendada informatsiooni liikumist, mis võimaldaks paremat dialoogi kogukonna, turismiettevõtjate ning omavalitsuste vahel. Sealjuures on oluline roll ka ettevõtjatel ja piirkonna elanikel endil, edastamaks omavalitsustele informatsiooni oma tegevuste kohta. Seeläbi avaneb parem võimalus eelmainitud asjalistel teineteist oma tegevustesse kaasata ning toetada. Peamisteks informatsiooni edastamise allikateks peale otsese suhtluse on soovitav kasutada vallavalitsuste abi. Omavalitsustel on võimalik vastavasisulist informatsiooni kajastada oma kodulehtedel spetsiaalses rubriigis või Facebooki lehtedel, samuti on heaks lahenduseks eraldi meililist. Antud listi võiksid kuuluda piirkonna turismiettevõtjad ning turismist huvitatud elanikud. Turismiasjaliste

meililist võiks olla, sõltuvalt asjaliste huvist, eraldi igas piirkonna (loodavas) vallas või ühine kogu Matsalu turismipiirkonnas. Selleks tuleks eelnevalt välja selgitada listist huvitujad ning nende eelistused. Antud soovitus on oluline, kuna probleeme informatsiooni kättesaadavusega märgiti viies vallas kuuest.

Lindströmi ja Larsoni (2016, lk 72) kohaselt on kasutades kogukonnapõhise turismi lähenemisviisi oluline mõista, kuidas piirkonna asjalised tajuvad oma kogukonda ning milline on nende koht kogukonnas. Seoses kogukonna mõistega selgus, et enamiku vastajate jaoks on kogukond pigem ühiste huvide ning elustiiliga inimeste kogum. Omavalitsused koosnevad mitmetest väiksematest kogukondadest, kelle vahel sageli puudub suhtlus.

Kogukondi iseloomustati enim märksõnadega koostöö, ühtsus ning põlised elanikud. Kõige ühtsemaks hindasid oma kogukondi Martna ning Koonga valla vastajad. Kogukondlikel üritustel ja ühissetevõtmistel osalevad kõik vastajad, kuna see on osa kogukonna elust, loob hea tunde ning pakub suhtluse võimalust. Näidetena toodi peamiselt erinevaid tähtpäevi ning talguid. Sealjuures rõhutasid mitmed vastajad, et eelistavad osaleda nn vajaduspõhistel talgutel regulaarsete asemel.

Siinkohal on soovitusena piirkonna seltsidele, ühingutele ning aktiivsetele kogukonna liikmetele selgitada koostöös omavalitsustega välja piirkonnad, mille korrastamist/arendamist kogukond vajalikuks peab. Uuringust selgus, et vastajaid motiveerib eelmainitud tegevustel osalema eelkõige elukeskkonna parandamisest tulenev hea enesetunne ning ühtsustunne. Samuti märgiti ka huvi piirkonna arengu vastu. Ühine eesmärk ning vabatahtlik koostöö võib paranda ka suhteid põliste elanike ning uusasukate vahel eriti piirkondades, kus oli nimetatud vastavate suhete probleemust.

Waayers, Lee ja Newsome (2012, lk 675) kirjeldavad oma uuringus, et üheks suurimaks väljakutseks koostöö arendamisel on asjalistevahelise usalduse loomine ning eduka koostöö eelduseks on eelkõige usaldusel ning siirusel põhinev koostöö. Suurim usaldus valitses Martna, Koonga ja Lihula vallas. Teistes valdades märgiti, et usaldus on suhteline. Usalduse tekkimise takistustena nimetati ajalooliselt eraldi seisnud piirkondade ning põliste elanike umbusklikust. Ka Manhas, Manrai ja Manrai (2016, lk

27) on märkinud, et uute elanike saabumine piirkonda võib kaasa tuua pingeid põliste elanike ning uusasukate vahel.

Hinnates kogukonna võimalusi turismiarendust puudutavatel teemadel kaasa rääkimiseks ei olnud vastajad üksmeelel. Omavalitsuste esindajad nimetasid peamiseks võimaluseks osalemist läbi avalike arengudokumentide ning märkisid vähest osalemisaktiivsust. Turismiettevõtjad nimetasid osalemist läbi erinevate katuseorganisatsioonide, kuid nentisid, et kaasarääkimine ei too sageli soovitud kasu. Kogukonna esindajad tõid lisaks välja ka kuulumise külaseltsidesse ja mittetulundusühingutesse. Vähesed osalemisaktiivsuse peamiseks põhjuseks toodi huvipuudus turismivaldkonna vastu.

Sellest lähtuvalt võib järeldada, et Arnsteini (2007, lk 217) kodanike osaluse redeli mudeli järgi on piirkonnas tegemist sümboolse osalemisega. See tähendab, et kogukonnal on ligipääs informatsioonile ning neil on võimalus oma arvamust avaldada, kuid ei ole garantiid, et sellele järgneb soovitud tulemus. Lekaota (2015, lk 454-455) on välja toonud, et kogukonna liikmete kutsumine otsuste langetamises osalema ei anna neile automaatselt ligipääsu nende probleemide lahendamiseks. Marzuki (2008, lk 230) lisab, et otsuste langetamise protsess võib mõjutada kogukonna arusaamu turismi arendamisest ning nende kaasamine turismi arendamisel aitab leida uudseid ideid ning aidata piirkonna arendusorganisatsioonidel luua efektiivsemaid vahendeid turismi arendamiseks.

Antud olukorra lahendamise üheks võimaluseks on rakendada läbimõeldud kaasamist, mis on soovitusena välja toodud ka uuringus osalejate poolt. See tähendab, et koostöös piirkonna seltside, ühingute ja omavalitsusega selgitatakse välja erinevad huviliste grupid või nende esindajad, keda kaasatakse personaalselt. Sedasi jõuaks vajalik informatsioon kõigi huvilisteni ning väheneks kogukonna aktiivsematele liikmetele osaks saav informatsiooni üleküllus, mida märgiti probleemina ka vastajate poolt.

Piirkonna turismiarendusega seotud otsuste langetamisel on osalenud kõik omavalitsuste esindajad, pooled turismiettevõtjatest ning enamus kogukonna esindajatest. Peamiseks osaluse viisiks oli avalike arengudokumentide koostamises ja turismiorganisatsioonides osalemine. Põhiliseks motivaatoriks nimetati huvi turismi ning ettevõtluse ja piirkonna arendamise vastu. Mitteosalemise põhjusteks nimetati

vastava informatsiooni, aja ja huvi puudust. Kaasamist sihtkohta puudutavate otsuste langetamisel märkisid enim omavalitsuste esindajad. Suurem osa ettevõtjatest ning kogukonna esindajatest ei osanud enda kaasamisele otsest hinnangut anda, kuid nentisid, et võimalused osalemiseks on olemas.

Piirkonna turismiarendusega seotud arendustegevuste elluviimisel on osalenud kõik vastajad peale ühe kogukonna esindaja. Tegevustena toodi välja peamiselt piirkonna korrastamist ning puhkekohtade ja külaplatside rajamist. Omavalitsused teostavad turismialaseid arendustegevusi peamiselt läbi piirkondlike arendusorganisatsioonide. Enim motiveeris vastajaid arendustegevustest osa võtma elukeskkonna parandamisest tulenev üldine hea enesetunne ning ühtsustunne. Ennast otseselt kaasatuks arendustegevuste elluviimisel hindasid vaid vallavalitsuste esindajad. Turismiettevõtjad ning kogukonna esindajad nimetasid probleeme vastava informatsiooni kättesaadavusega, märkides, et arendustegevustes osalemine põhineb peamiselt omaalgatustel või läbi ühingute tegevuste. Antud olukorra lahendamiseks võib samuti kasu olla eeltoodud (lk 42-43) soovitusel piirkonna omavalitsustele, mis käsitleb informatsiooni liikumise edendamist kogukonna, turismiettevõtjate ning omavalitsuste vahel.

Kogukonna kaasamise eest hinnati peamiseks vastutajaks üksmeelselt kohalikke omavalitsusi. Suurem osa vastajatest lisas, et kogukonna liikmed peaksid olema aktiivsemad ning rõhutati ka ettevõtjate vastutust oma tegevusel. Tolkach ja King (2014, lk 388-389) on arendamise teemal märkinud, et kaasamisel põhinev arendamine on oluliseks märksõnaks kogukonnapõhise turismi puhul. Kogukonnapõhine turism suurendab kohaliku kogukonna turismist saadavat kasu. Samuti toetab kogukonna võimekuse ning mõjuvõimu suurendamist saavutamaks kogukonna arengu eesmärgi. Kogukonnapõhist turismi on võimalik arendada ka Matsalu turismipiirkonnas. Sealjuures tuleb arvestada, et kogukonnapõhise lähenemise puhul on kõige olulisem kogukonna heaolu ning mõistmine, et tegemist on piirkonnaga, kus kogukond arendab turismi, mitte sihtkohaga, mis teenib külastajaid. (Lindström & Larson, 2016, lk 72)

Turismiarendusega seotud informatsiooni kättesaadavust hinnati heaks vaid Koonga vallas. Peamiste infoallikatena toodi välja valla kodulehte ning Facebooki lehekülge.

Matsalu turismipiirkonnaülest koostööd turismi arendamisel hindasid kõige olulisemaks omavalitsuste esindajad, koostööd pidasid oluliseks ka turismiettevõtjad. McCabe, Sharples ja Foster (2012, lk 38) nendivad, et koostöö peamiseks eelisteks on turul konkureerimisega seotud kulude vähenemine, suurem poliitiline mõjuvõim planeerimisotsustes kaasarääkimiseks ning tõhusam ja tulemuslikum töökorraldus. Koostööd tegevatel ettevõtetel ei pea olema ilmingimata samad eesmärgid, olulisem on pigem ühine arusaam koostöö väärtusest sihtkoha arendamisel.

MTÜ Terra Maritima tegevustest on enim teadlikud vallavalitsuste esindajad ning enamus kogukondade esindajatest. Turismiettevõtjatest on ühingu tegevustest teadlikud neli, kellest kaks väheselt. Informatsiooni leidsid vastajad enim ühingu kodulehelt ja otsese suhtluse kaudu. Piirkondlikel koostöökogudel või infopäevadel on osalenud kõik omavalitsuste esindajad, pooled vastanud turismiettevõtjatest ning kaks kogukonna esindajat. Peamiseks osalemise põhjuseks toodi huvi piirkonna arengu vastu ning peamiseks mitteosalemise põhjuseks ajapuudust.

Valdivieso, Eagles ja Gil (2015, lk 1545) märgivad oma uuringus, et väljakutseks on juhtida turismiarendust, mis soodustab töökohtade loomist ning toob majanduslikku kasu, samal ajal minimeerides turismi negatiivset mõju keskkonnale ning säilitades kohalikke ökosüsteeme. Antud lahendus oleks sobilik ka Matsalu turismipiirkonnale, selle saavutamiseks on vajalik tõhus koostöö piirkonna arendusorganisatsiooni (MTÜ Terra Maritima), turismiettevõtjate, kaitsealade valitseja (Keskkonnaamet) ning kaitsealade külastuskorralduse eest vastutaja (Riigimetsa Majandamise Keskus) vahel. Koostöö üheks võimaluseks on juba toimiv Matsalu Rahvusparki koostöökoogu, mis toimub vähemalt kaks korda aastas, kaasates eelmainitud osapooli ning kogukonna esindajaid.

Lähtuvalt uuringu tulemustest on sarnastel üritustel osalenud vaid pooled turismiettevõtjatest, samas on looduskaitsealade piirangud nende jaoks oluliseks takistuseks ettevõtluse arendamisel. Sellest tulenevalt on MTÜ Terra Maritimale soovitusena võimaldada aktiivset diskussiooni turismiettevõtjate ning kaitseala ja selle külastuse eest vastutajate vahel ning teavitada ettevõtjaid sellest võimalusest. Peamise teavituskanalina saaks kasutada Matsalu turismipiirkonna meililisti. Saavutamaks ka

ettevõtjate tähelepanu, kes eelnimetatud loendisse ei kuulu, on teabe edastamisel vajalik kasutada ka vallavalitsuste Facebooki ja kodulehekülgi ning piirkondlike paberkanalil ilmuvaid ajalehti. Sel viisil oma tegevuste kajastamine ning ettevõtjaid osalema kutsumine on heaks võimaluseks suurendada piirkonna ettevõtjate ning ka elanike teadlikkust organisatsiooni olemusest ning tegevustest.

Lähtuvalt osalejate soovitud on ettepanekuks MTÜ Terra Maritimale ning kohalikele omavalitsustele koostöös teiste piirkondlike ning riiklike arendusorganisatsioonidega võimaldada piirkonnas ettevõtjate ja ettevõtlusega alustada soovijate nõustamist. Vastavat teenust pakutakse hetkel nii Läänemaa Arenduskeskuse kui ka Pärnumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskuse poolt. Üheks võimaluseks oleks koostöös eelmainitud organisatsioonidega pakkuda piirkonnas regulaarselt toimuvaid konsultatsioone. See aitaks tõsta piirkonna ettevõtlusaktiivsust ärgitades huvilisi ettevõtlusega alustama ning aidata kaasa juba tegutsevate ettevõtete arengule, tuvastades arengu takistused ning leides võimalused nende ületamiseks. Nõustamisteenuse pakkumisele eelnevalt on vajalik piirkonnas läbi viia piirkonna ettevõtjate monitooring, välja selgitamiseks teenusest huvitatud (potentsiaalsed) ettevõtjad. Vastava informatsiooni saamiseks on oluline pöörduda lisaks ettevõtjatele ka kohalike omavalitsuste ning aktiivsete kogukonna esindajate poole.

Põhiliseks soovitusena uuringus osalejate poolt kogukondadele oli jätkata aktiivset tegutsemist, kogukonnateenuste ja -rajatiste loomist ning teha koostööd turismiettevõtjatega. Huang, Beeco, Hallo ja Norman (2016, lk 1387-1388) juhib tähelepanu asjaolule, et maapiirkondades esindatud looduslikud vaatamisväärsused ning kultuuripärand on sageli vaid kohaliku tähtsusega. Seetõttu on maapiirkondades oluline uurida võimalusi erinevate turismiliikide, -atraksioonide ning tegevuste ühendamiseks.

Lõputöö eesmärk sai täidetud. Antud uuringu ühe tulemusena selgus, et suurimaks ettevõtlust piiravaks teguriks piirkonnas loetakse kaitsealadest tulenevaid regulatsioone. Sellest lähtuvalt võiks edaspidiste uuringutena keskenduda looduskaitsealade piirangute mõjule turismiettevõtlusele, kaasates uuringusse ka kaitseala valitseja ja külastuskorraldaja esindajaid. Uuringumeetodina on soovitatav kasutada fookusgrupi intervjuu meetodit.

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös on keskendunud kohaliku kogukonna rollile ja kaasamisele sihtkoha arendamisel maapiirkonnas. Sihtkohti ei käsitleta enam pelgalt ruumina, see on tingitud sihtkohaasjaliste aina suurenevast kaasatusest otsuste langetamise protsessi. (Jovicic, 2016, lk 453) Maapiirkondades on turismi positiivne majanduslik mõju piirkondlikule arengule sageli suur motivaator turismi arendamisel (Kulusjärvi, 2016, lk 5-6). Neumeier ja Pollermann (2014, lk 276) lisavad, et turismi kasutamist maapiirkondade arendamisel tuleb analüüsida lähtuvalt kasutatavast arendusviisist ning selle edu ei tohiks mõõta vaid otsese majandusliku mõju põhjal.

Kachniewska (2015, lk 502) märgib, et maaturismisihtkohtades, nagu ka teistes sihtkohtades, kuuluvad huvigruppide hulka ka asjalised, kes on otseselt või kaudselt turismi arendamisest mõjutatud. McCabe, Sharples ja Foster (2012, lk 38) lisavad, et sellest tulenevalt on oluline rakendada kõiki asjalisi ning nende huvisid, maksimeerimaks loodavat väärtust. Jaafar, Yacob, Kayat ja Tangit (2013, lk 345) toovad välja, et kohalikud kogukonnad on saavutamas järjest suuremat kontrolli turismi üle ning sellega kaasnevalt saamas ka olulise osa turismiga kaasnevast kasust. Lindström ja Larson (2016, lk 72) lisavad, et kogukonnapõhise lähenemise puhul on kõige olulisem kogukonna heaolu. Rasoolimanesh ja Jaafar (2016, lk 92) märgivad, et kohalikud on rohkem aldis turismi arendamist toetama, kui neile osaks saav kasu on suurem kui võimalikud kaasnevad kahjud.

Matsalu turismipiirkond moodustub kuuest vallast Lääne-Eestis – Lihula, Ridala, Hanila ja Martna Läänemaalt ning Koonga ja Varbla Pärnumaalt. Sihtkoha nimi on Matsalu turismipiirkond, vältimaks segadust Matsalu Rahvusparki ja sihtkoha piiride osas. Piirkonna olulise nõrkusena on märgitud turismitaristu ebaühtlust, mille põhjuste seas on nimetatud ka kohalike elanike madalat ettevõtlusalast aktiivsust ning turismiasjaliste vahelise koostöö katkendlikkust. (MTÜ Terra Maritima, 2014, lk 3- 13)

Uuringu eesmärgiks oli selgitada välja, milline roll on kohalikul kogukonnal sihtkoha arendamisel. Uuringu meetodiks oli grüpiintervjuu. Lenao ja Saarinen (2015, lk 209) ning Rahmawati, Supriharjo, Setiawan ja Pradinie (2014, lk 143) kohaselt on intervjuu meetod paindlik ning võimaldab saada põhjalikku teavet turismivaldkonnas. Küsimustiku koostamisel lähtuti lõputöö teooria osas käsitletud uuringutest, toetudes teiste seas järgnevatele autoritele: G. Moscardo, J. Haukeland, M. Jaafar, D. Waayers, D. Lee, ja D. Newsome.

Uuringusse valiti osalejad sihipärase valimi alusel. Valimisse kuulusid Matsalu turismipiirkonna (Hanila, Koonga, Lihula, Martna, Ridala ja Varbla vald) asjalised ehk piirkonna elanikest turismiettevõtjad, omavalitsusüksuste esindajad ning kogukonna liikmed, kellel puudub otsene seos turismiga. Uuring viidi läbi perioodil 17.03.2017–17.04.2017. Uuringu käigus viidi kõigis piirkonna kuues omavalitsuses läbi grüpiintervjuud kolmeliikmelistes rühmades. Andmeanalüüsimeetodina kasutati sisuanalüüsi.

Uuringust selgus, et kogukonnaks loetakse pigem ühiste huvide ning elustiiliga inimeste kogumit ning omavalitsused koosnevad mitmetest väiksematest kogukondadest. Kogukonna peamiseks rolliks sihtkoha arendamisel märgiti piirkonna elukeskkonna parendamine selle korrastamise teel. Piirkonna turismialast ettevõtlusaktiivsust hinnati ühtselt madalaks kogu piirkonnas. Madala aktiivsuse põhjustena toodi peamiselt välja kaitsealadest tulenevaid regulatsioone.

Kogukondi iseloomustati enim märksõnadega koostöö, ühtsus ning põlised elanikud. Kõige ühtsemaks hindasid oma kogukondi Martna ning Koonga valla vastajad. Samuti valitses suurim usaldus Martna ja Koonga vallas, lisaks ka Lihula vallas. Kogukonna kaasamise eest piirkonna turismiarengus hinnati peamiseks vastutajaks üksmeelselt kohalikke omavalitsusi. Enese kaasatuse osas ei osanud suurem osa ettevõtjatest ning kogukonna esindajatest otsust hinnangut anda ning märkisid, et arendustegevustes osalemine põhineb peamiselt omaalgatustel või läbi ühingu tegevuste. Turismiarendusega seotud informatsiooni kättesaadavust hinnati heaks vaid ühes vallas kuuest. Peamisteks infoallikateks on valla koduleht ning Facebooki lehekülj.

Ettepanekud kogukonna kaasamiseks piirkonna arendamisel keskendusid informatsiooni edastamisele ning ettevõtluse toetamisele. Soovituseks kogukondadele oli jätkata aktiivset tegutsemist ning teha koostööd turismiettevõtjatega. Kohalikele omavalitsustele tehti ettepanek informatsiooni liikumise edendamiseks, luues vastavaid meililiste ning kasutades vallavalitsuste kodulehti ning Facebooki lehekülgi.

Uuringust selgus, et lähtudes Arnsteini (2007, lk 217) kodanike osaluse redeli mudelist on piirkonnas tegemist sümbolse osalemisega, kus kogukonnal on ligipääs informatsioonile ja võimalus oma arvamust avaldada, kuid ei ole garantiid, et sellele järgneb soovitud tulemus. Sellest lähtuvalt on soovitusena omavalitsustele koostöös MTÜ Terra Maritimaga rakendada läbimõeldud kaasamist, mis tagab, et huvigruppe või nende esindajaid kaasatakse otsuste langetamisel personaalselt. Tõstmaks piirkonna ettevõtlusaktiivsust ning aitamaks kaasa juba tegutsevate ettevõtete arengule on soovitusena MTÜ Terra Maritimale koostöös teiste piirkondlike ning riiklike arendusorganisatsioonidega võimaldada piirkonnas ettevõtjate ja ettevõtlusega alustada soovijate nõustamist. Samuti on soovitusena ka ettevõtjatele diskussiooni võimaldamine, läbi regulaarsete kohtumiste kaitsealade valitsejaga.

Lõputöö ülesanded said täidetud ning eesmärk saavutatud. Antud uuringu tulemused ja soovitused on peamiselt suunatud MTÜ Terra Maritimale, Matsalu turismipiirkonna kohalikele omavalitsustele ning kogukondadele. Samuti võivad lõputöös välja toodud tulemused olla kasuks teistele piirkonnas tegutsevatele turismiarendusorganisatsioonidele. Lisaks võivad uuringu tulemused ja soovitused olla rakendatavad teistes sarnastes piirkondades. Siinkohal on vajalik tähelepanu juhtida ka haldusreformi jõustumisega kaasnevatele muutustele piirkonnas. Seoses ühinemistega on antud uuringus omavalitsustele esitatud soovitused suunatud eelkõige uutele loodavatele omavalitsusüksustele. Järgnev uuring võiks keskenduda looduskaitseliste piirangute mõjule turismiettevõtlusele, kaasates uuringusse ka kaitseala valitseja ja külastuskorraldaja esindajaid. Uuringumeetodina soovitatav kasutada fookusgrupi intervjuu meetodit. Seeläbi on võimalik põhjalikumalt tuvastada seisukohtade moodustumist gruppides ning erinevad asjaliste grupid ei saa teineteise vastuseid mõjutada.

VIIDATUD ALLIKAD

- Arnstein, S. R. (2007). *A ladder of citizen participation*. Journal of American Institute of Planners, 35(4), 216-224. doi: 10.1080/01944366908977225
- Barkauskas, V., Barkauskienė, K., Jasinskas, E. (2015). *Analysis of macro environmental factors influencing the development of rural tourism: Lithuanian case*. Procedia – Social and Behavioral Sciences, 213(1), 167-172. doi: doi:10.1016/j.sbspro.2015.11.421
- Bello, F. G., Carr, N., Lovelock, B. (2016). *Community participation framework for protected area-based tourism planning*. Tourism Planning & Development, 13(4), 469-485. doi: 10.1080/21568316.2015.1136838
- Bhuiyan, M. H., Siwar, C., Ismail, S.M. (2016). *Sustainability Measurement for Ecotourism Destination in Malaysia: A Study on Lake Kenyir, Terengganu*. Social Indicators Research, 128(3), 1029-1045. doi: 10.1007/s11205-015- 1068-5
- Bockstael, E., Bahia, N. C. F., Seixas, C. S., Berkes, F. (2016). *Participation in protected area management planning in coastal Brazil*. Environmental Science & Policy, 60, 1-10. doi: 10.1016/j.envsci.2016.02.014
- Bornhorst, T., Brent Ritchie, J. R., Sheehan, L. (2010). *Determinants of tourism success for DMOs & destinations: An empirical examination of stakeholders' perspectives*. Tourism Management, 31(5), 572-589. doi: 10.1016/j.tourman.2009.06.008
- Brooker, E., Joppe, M. (2014). *Entrepreneurial Approaches to Rural Tourism in the Netherlands: Distinct Differences*. Tourism Planning & Development, 11(3), 343-353. doi: 10.1080/21568316.2014.889743
- Candrea, A. N., Hertanu, A. (2015). *Developing ecotourism destinations in Romania. A case study approach*. Bulletin of the Transilvania University of Brasov, 8(2), 163-174.

- Candrea, A. N.; Ispas, A. (2009). *Visitor management, a tool for sustainable tourism development in protected areas*. Bulletin of the Transilvania University of Brasov, 2(51), 131-136.
- Coghlan, D., Brydon-Miller, M. (2014). Ladder of Participation. The SAGE Encyclopedia of Action Research. (vol.1, pp 489-490). London: SAGE Publications
- Dana, L. P., Gurau, C., Lasch, F. (2014). *Entrepreneurship, tourism and regional development: a tale of two villages*. Entrepreneurship and regional development, 26(3-4), 357-374. doi: 10.1080/08985626.2014.918182
- Daniloska, N., Hadzi Naumova-Mihailovska, K. (2015). *Rural tourism and sustainable rural development*. Economic Development, 17(3), 307-319.
- Hanila vallavalitsus. (2014). *Hanila valla arengukava 2014-2025*. Loetud aadressil https://www.riigiteataja.ee/aktiivis/4221/0201/4008/Hanila_%20valla_%20arengukava.pdf
- Haukeland, J. (2011). *Tourism stakeholders' perceptions of national park management in Norway*. Journal of Sustainable Tourism, 19(2), 133-153. doi: 10.1080/09669582.2010.517389
- Huang, W. J. Beeco, J. A., Hallo, J. C., Norman, W. C. (2016). *Bundling attractions for rural tourism development*. Journal of Sustainable Tourism, 24(1), 1387-1402. doi: 10.1080/09669582.2015.1115510
- IUCN. (2008). *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*. Retrieved from: https://www.iucn.org/sites/dev/files/import/downloads/iucn_assignment_1.pdf
- Idziak, W., Majewski, J., Zmyslony, P. (2015). *Community participation in sustainable rural tourism experience creation: a long-term appraisal and lessons from a thematic villages project in Poland*. Journal of Sustainable Tourism, 23(8-9), 1341-1362. doi:10.1080/09669582.2015.1019513
- Jaafar, M., Lonik, K. A. T., Rasoolimanesh, S. M. (2015). *Tourism growth and entrepreneurship: Empirical analysis of development of rural highlands*. Tourism Management Perspectives, 14, 17-24. doi: 10.1016/j.tmp.2015.02.001
- Jaafar, M., Yacob, M. F., Kayat, K., Tangit, T. M. (2013). *Nature-based rural tourism and its economic benefits: a case study of Kinabalu National Park*. Worldwide

- Hospitality and Tourism Themes, 5 (4), 342–352. doi: 10.1108/WHATT-03-2013-0016
- Jovicic, D. Z. (2016) *Key issues in the conceptualization of tourism destinations*. Tourism Geographies, 18(4), 445-457. doi: 10.1080/14616688.2016.1183144
- Kachniewska, M. A. (2015). *Tourism development as a determinant of quality of life in rural areas*. Worldwide Hospitality and Tourism Themes, 7(5), 500-515. doi: 10.1108/WHATT-06-2015-0028
- Kavita, E., Saarinen, J. (2016). *Tourism and rural community development in Namibia: policy issues review*. Fennia, 194(1), 79-88. doi: 10.11143/46331
- Koonga vallavalitsus. (2016). *Koonga valla arengukava 2016-2025*. Loetud aadressil http://www.koongavald.ee/doc/KOONGA_ARENGUKAVA_2016-2025.pdf
- Kulusjärvi, O. (2016). *Resort-oriented tourism development and local tourism networks – a case study from Northern Finland*. Fennia, 194(1), 3-17, doi: 10.11143/41450
- Lenao, M., Saarinen, J. (2015). *Integrated rural tourism as a tool for community tourism development: Exploring culture and heritage projects in the North-East District of Botswana*. South African Geographical Journal, 97(2), 203-216. doi: 10.1080/03736245.2015.1028985
- Lekaota, L. (2015). *The importance of rural communities' participation in the management of tourism management : A case study from Lesotho*. Worldwide Hospitality and Tourism Themes, 7(5), 453–462. doi: 10.1108/WHATT-06-2015-0029
- Lihula vallavalitsus. (2011). *Lihula valla arengukava aastateks 2011-2021*. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/4060/4201/7029/Lisa.pdf>
- Lindström, K., Larson, M. (2016). *Community-based tourism in practice: evidence from three coastal communities in Bohuslän, Sweden*. Bulletin of Geography, 33(33), 71–78. doi: <http://dx.doi.org/10.1515/bog-2016-0025>
- Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. (2013). *Eesti riiklik turismiarengukava 2014-2020*. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/3191/1201/3015/lisa.pdf>
- Manhas, P. S., Manrai, L. A., Manrai, A. K. (2016). *Role of tourist destination development in building its brand image: A conceptual model*. Journal of

- Economics, Finance & Administrative Science, 21(40), 25-29. doi: 10.1016/j.jefas.2016.01.001
- Martna vallavalitsus. (2011). *Martna valla arengukava 2012-2022*. Loetud aadressil https://www.riigiteataja.ee/aktiisa/4050/6201/4059/Lisa_Martna_Vallavolikogu_20122011a_maarusele_nr_54.pdf
- Marzuki, A. (2008). *Decision making and community participation: A case study of the tourism industry in Langkawi*. An International Interdisciplinary Journal, 56(3), 227-241.
- Mayer, M. (2014). *Can nature-based tourism benefits compensate for the costs of national parks? A study of the Bavarian Forest National Park, Germany*. Journal of Sustainable Tourism, 22(4), 561–583. doi: 10.1080/09669582.2013.871020
- McCabe, S., Sharples, M., Foster, C. (2012). *Stakeholder engagement in the design of scenarios of technology-enhanced tourism services*. Tourism Management Perspectives, 4, 36-44. doi: 10.1016/j.tmp.2012.04.007
- Moscardo, G. (2014). *Tourism and Community Leadership in Rural Regions: Linking Mobility, Entrepreneurship, Tourism Development and Community Well-Being*. Tourism Planning & Development, 11(3), 354–370. doi: 10.1080/21568316.2014.890129
- MTÜ Terra Maritima. (2014). *Matsalu turismipiirkonna turismimajanduse arengukava 2014-2020+*. Loetud aadressil http://www.keskkonnaamet.ee/public/Matsalu_turismipiirkonna_turismimajanduse_arengukava_marts_2015.pdf
- Neumeier, S., Pollermann, K. (2014). *Rural tourism as promoter of rural development - Prospects and limitations: Case study findings from a pilot project promoting village tourism*. European Countryside, 6(4), 270-296. doi: 10.2478/euco-2014-0015
- Park, D. B., Nunkoo, R., Yoon, Y. S. (2015). *Rural residents' attitudes to tourism and the moderating effects of social capital*. Tourism Geographies, 17(1), 112-133, doi: 10.1080/14616688.2014.959993
- Pearce, D. G. (2014). *Toward an Integrative Conceptual Framework of Destinations*. Journal of Travel Research, 53(2), 141-153. doi: 10.1177/0047287513491334

- Pröbstl-Haider, U., Melzer, V., Jiricka, A. (2014). *Rural tourism opportunities: Strategies and requirements for destination leadership in peripheral areas*. *Tourism Review*, 69(3), 216-228. doi: 10.1108/TR-06-2013-0038
- Quaranta, G., Salvia, R., Citro, E. (2016). *Economic and social sustainable synergies to promote innovations in rural tourism and local development*. *Sustainability*, 8(7), 1-15. doi: 10.3390/su8070668
- Rahmawati, D., Supriharjo, R., Setiawan, R. P., Pradinie, K. (2014). *Community Participation in Heritage Tourism for Gresik Resilience*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 135(14), 142-146.
- Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M. (2016). *Residents' perception toward tourism development: a pre-development perspective*. *Journal of Place Management and Development*, 9(1), 91-104. doi: 10.1108/JPMD-10-2015-0045
- Ridala vallavalitsus. (2015). *Ridala valla arengukava 2015-2022*. Loetud aadressil <http://ridala.kovtp.ee/documents/380345/1163306/Ridala+valla+arengukava+2015-2022+.pdf/e0e9e233-1095-441c-9a29-2dcf9160358d?version=1.0>
- Saarinen, J., Leano, M. (2014). *Integrating tourism to rural development and planning in the developing world*. *Development Southern Africa*, 31(3), 363-372.
- Stancu, D. G. (2014). *Development of rural tourism partnerships*. *Knowledge Horizons - Economics*, 6(4), 180-185.
- Streimikiene, D., Bilan, Y. (2015). *Review of Rural Tourism Development Theories*. *Transformations in Business & Economics*, 14(2), 21-34.
- Styliadis, D., Biran, A., Sit, J., Szivas, E. M. (2014). *Residents' support for tourism development: The role of residents' place image and perceived tourism impacts*. *Tourism Management*, (45), 260-274, doi: 10.1016/j.tourman.2014.05.006
- Thorpe, R., Holt, R. (2008). Interviews — Groups. In *The SAGE Dictionary of Qualitative Management Research*. (p. 122). London:Sage publications
- Timothy, D. J. (1999). *Participatory planning - A view of tourism in Indonesia*. *Annals of tourism research*, 26(2), 371-391. doi: 10.1016/S0160-7383(98)00104-2
- Tolkach, D., King, B. (2015). *Strengthening Community-Based Tourism in a new resource-based island nation: Why and how?*. *Tourism Management*, 48, 386-398. doi: 10.1016/j.tourman.2014.12.013

- UNWTO. (2016). *List of definitions approved by the EC2016*. Retrieved from <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/generalprogrammeofworkdmgt.pdf>
- Valdivieso, J .C., Eagles, P. F. J., Gil, J. C. (2015). *Efficient management capacity evaluation of tourism in protected areas*. *Journal of Environmental Planning and Management*, 58(9), 1544-1561. doi: 10.1080/09640568.2014.937479
- Varbla vallavalitsus. (2015). *Varbla valla arengukava 2012-2022*. Loetud aadressil https://www.riigiteataja.ee/aktulisa/4011/2201/5004/VarblaVVK_26082015_Lisa.pdf
- Waayers, D. Lee, D., Newsome, D. (2012). *Exploring the nature of stakeholder collaboration: a case study of marine turtle tourism in the Ningaloo region, Western Australia*. *Current Issues in Tourism*, 15(7), 673-692. doi:10.1080/13683500.2011.631697

Lisa 1. Matsalu turismipiirkonna kaart

(Allikas: MTÜ Terra Maritima, 2012)

Lisa 2. Intervjuu küsimused

1. Turismi tajutavat mõju kajastavad küsimused

1. Millisel määral mõjutab turism teie igapäevaelu? – isiklikud (positiivsed/negatiivsed) kogemused
2. Kas teie arvates on turism piirkonda kaasa toonud olulisi muutuseid, kui jah, siis palun nimetage neid.
3. Milline on teie hinnangul turismiga kaasneva negatiivse ja positiivse mõju suhe piirkonnas?

2. Sihtkohta panustamise ja ettevõtlusega seotud küsimused

4. Kes teie arvates vastutab piirkonnas turismi arendamise eest ja miks?
5. Milles seisneb teie arvates kohaliku kogukonna roll piirkonna arendamisel?
6. Millisena näete enda rolli/ kuidas panustate sihtkoha arendamisel?
7. Kuidas hindate piirkonna turismialast ettevõtlusaktiivsust?
8. Mis on teie arvates selle põhjused ning millised tegurid (piirkonnas) soodustavad/ piiravad ettevõtlusega tegelemist?
9. Millised on omavalitsuse poolsed tegevused soodustamiseks turismiettevõtlust piirkonnas?
10. Palun tooge välja endapoolseid soovitusi turismiettevõtluse edendamiseks piirkonnas.

3. Kogukonnasisest üksmeelsust ja usaldust kajastavad küsimused

11. Mida tähendab teie jaoks kogukond?
12. Milliste märksõnadega iseloomustaksite oma kogukonda?
13. Kas te osalete kogukondlikel üritustel ja ühissetevõtmistel (nt külapäevad, teeme ära jne)?Miks?
14. Kas teie hinnangul valitseb teie kogukonnas usaldus? Palun põhjendage oma arvamust.
15. (kui vastus on ei) Kuidas saaks kogukonnasisest usaldust suurendada?

Lisa 2. järg

4. Koostööd, eestvedamist, kaasamist otsuste langetamisel ning turismi arendamist käsitleva informatsiooni kättesaadavust kajastavad küsimused

eestvedamine ja kaasamine

16. Millised on kogukonna võimalused turismarengut puudutavatel teemadel kaasa rääkimiseks?
17. Kas olete osalenud piirkonna turismiarendusega seotud otsuste langetamisel?
18. Kui jah, siis palun tooge näiteid (millised otsused) ning kirjeldage, mis motiveeris teid osalema? Kui ei, mis takistas teid osalemast?
19. Kuidas hindate enda kaasamist sihtkohta puudutavate otsuste langetamisel?
20. Kas olete osalenud piirkonna turismiarendusega seotud arendustegevuste elluviimisel?
21. Kui jah, siis palun tooge näiteid (millised otsused) ning kirjeldage, mis motiveeris teid osalema? Kui ei, mis takistas teid osalemast?
22. Kuidas hindate enda kaasamist sihtkohta arendustegevuste elluviimisel (soodustavad/ takistavad tegurid)?
23. Kes peaks teie arvates vastutama selle eest, et kogukond oleks otsuste langetamisel kaasatud ja miks?

turismi arendamist käsitleva informatsiooni kättesaadavus

24. Kuidas hindate piirkonna turismiarendusega seotud informatsiooni kättesaadavust?
25. Nimetage palun, milliseid infoallikaid kasutatakse piirkonna turismiarendusega seotud informatsiooni edastamiseks?

koostöö

26. Kui oluline on teie jaoks piirkonnaülene (Matsalu turismipiirkond) koostöö turismi arendamisel?
27. Millisel määral olete kursis MTÜ Terra Maritima tegevusega?
28. Kust olete MTÜ Terra Maritima ja selle tegevuste kohta informatsiooni leidnud?

Lisa 2. järg

29. Kas olete osalenud piirkondlikel koostöökogudel või infopäevadel? Kui jah, siis mis motiveeris teid osalema? Kui ei, mis takistas teid osalemast?
30. Millised on teie poolsed ettepanekud kogukonna kaasamiseks piirkonna arendamisel (nii otsuste langetamisel kui ka tegevuste elluviimisel)?

SUMMARY

THE ROLE AND INVOLVEMENT OF LOCAL COMMUNITIES IN THE DEVELOPMENT OF DESTINATION: THE CASE OF MATSALU TOURISM REGION

Teele Meriste

Tourism development can bring economic, socio-cultural and environmental changes to the local communities. Thus, community involvement and support is necessary to ensure the sustainability of the destination. Understanding the residents' perspective can increase their support for tourism. (Stylidis, Biran, Sit, and Szivas, 2014, pp 260) Park, Nunkoo and Yoon (2015, pp 112-113) add that several studies have shown that it is important for achieving sustainable tourism to mitigate the possible negative impact and ensure the support of the community. Although there is a rich body of literature that investigates the relationships between local communities and tourism development on the global level there have not been many studies on this topic in Estonia. However, the importance of community involvement is outlined in the National Tourism Development Plan (2014-2020) of Estonia. It is highlighted that the quality of destinations has direct dependence on the natural and cultural heritage and contribution to the local community. (Majandus- ja ..., 2013, pp 22)

This thesis investigates the factors that determine the role and ways of involvement of the local communities in rural destinations. The specific objective of this study was to determine the role and involvement of local residents in destination development in the case of Matsalu tourism region. In addition to that, to make suggestions to the local community and tourism stakeholders, to involve the community more in the development of the destination. The research questions of this study were :

- What is the role of the local community in the development of Matsalu tourism region;
- How to involve the local community to the development of Matsalu tourism region.

According to Jovicic (2016, pp 453) tourism destinations have become an active subject of tourism development with destination stakeholders increasing involvement in the decision making process. Kachniewska (2015, pp 502) notes that in rural destinations, as well as other destinations, stakeholder groups include people directly and indirectly affected by the development of tourism. McCabe, Sharples and Foster (2012, pp 38) add that, consequently, it is important to implement all stakeholders, and their interests, to achieve goals. Lindström and Larson (2016, pp 72) emphasis that the main concern in community-based approach is the wellbeing of the community and the understanding of place as a community developing tourism. Jaafar & Rasoolimanesh (2016, pp 92) indicate that residents will more likely support tourism development if the perceived benefits of tourism development outweigh the potential disadvantages.

The aim of the study was to determine the role and involvement of local community in development of tourism destination in Matsalu Tourism Region. The region consists of six municipalities in western Estonia – Lihula, Ridala, Hanila and Martna in Lääne county and Koonga and Varbla in Pärnu county. Semi-structured group interview was used as the method of this study. The interview approach was chosen due to Lenao & Saarinen (2015, pp 209) and Rahmawati, Supriharjo, Setiawan & Pradinie (2014, pp 143) studies in which interviews were the preferred survey method to obtain a comprehensive and relevant information in tourism studies.

The interview themes were based on earlier studies on the involvement of the local communities. Among others, the studies of following authors were used: G. Moscardo; J. Haukeland; M. Jaafar; Waayers, D. Lee, D., Newsome, D. This study was conducted in the six municipalities of Matsalu tourism area. People involved in the study were selected using directed sampling. The sampling frame comprised the local government representatives, tourism enterprises and community members with no direct relation to tourism. The main study was carried out during the period from 17.03.2016 until 17.04.2017. The interviews were held in groups of three, including all aforementioned stakeholder groups. The data were analysed by using content analysis. Both deductive and inductive coding were used.

The results of the interviews showed that rural residents consider a community to rather be a group with common interests and lifestyle. The main role of the community in the development of the destination came out to be the maintaining and improving the living environment. Communities were characterized mostly by such keywords as: cooperation, unity and indigenous residents. Entrepreneurial activity was rated low by all respondents. Restrictions of the protected areas were considered the main reason for the low activity. Rural municipality governments were considered responsible for the involvement of local communities in tourism development. The availability of information related to tourism development was evaluated insufficient in five of six municipalities. The main sources of information on tourism development were the municipality's website and Facebook page. Most of the tourism entrepreneurs and community representatives could not give a direct assessment of their personal involvement and noted that the participation in destination development is based primarily on one's own initiative.

The main suggestions for the local communities are to continue the active engagement and to cooperate with the tourism entrepreneurs in the destination. Recommendations for the local governments include providing effective communication and advised involvement to the stakeholders in the area. Thereby reducing the information overload for the active members of the community. In order to increase the region's entrepreneurial activity and to contribute to the already operating tourism entrepreneurs it is recommended for the NGO Terra Maritima in cooperation with other regional and national development organizations to enable consultancy to the entrepreneurs and those wishing to start a business. It is also recommended for Terra Maritima to enable discussion in the form of regular meetings between tourism entrepreneurs and the managers of the protected area.

The aim of the thesis was accomplished. The results of this study and the recommendations are primarily aimed at the NGO Terra Maritima and the local governments and communities of Matsalu tourism region. The results may also be useful for other similar areas and tourism development organizations operating in the region. Future research on communities and tourism development could focus on community-based tourism development opportunities in rural areas.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Teele Meriste

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Kohaliku kogukonna roll ja kaasamisvõimalused sihtkoha arendamisel Matsalu turismipiirkonna näitel, mille juhendaja on Tatjana Koor

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, 17.05.2017